

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LITERATŪROS ISTORIJOS IR TEORIJOS KATEDRA

SALVIJA DARGYTĖ

Lietuvių filologijos ir leidybos specialybės IV kurso studentė

**Egzistencinės žmogaus problemos Williama Shakespeare'o „Hamlete“ ir Vinco Krėvės
„Skirgailoje“: lyginamasis tyrimas**

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovė
lekt. Vyda Bajarūnienė

Šiauliai 2012

TURINYS

I. ĮVADAS	3
II. MIRTIES IR VIDINIO KONFLIKTO PROBLEMA WILLIAMO SHAKESPEARE‘O „HAMLETE“ IR VINCO KRĖVĖS „SKIRGAILOJE“	8
2.1. Skirgaila: tikėjimas, pasitikėjimas, pragmatiškumo ir impulsyvumo konfliktas	8
2.2. Kerštas ir psichologinės problemos Hamleto pasaulyje.....	14
2.3. Williamo Shakespeare‘o „Hamleto“ ir Vinco Krėvės „Skirgailos“ keliamų egzistencinių problemų palyginimas	20
III. IŠVADOS	26
IV. SANTRAUKA.....	28
V. SUMMARY	29
VI. LITERATŪRA	30
VII. ANOTACIJA	32
VIII. ANNOTATION	32

I. ĮVADAS

Baigiamojo bakalauro darbo tema yra „Egzistencinės žmogaus problemos Williama Shakespeare'o „Hamlete“ ir Vinco Krėvės „Skirgailoje“: lyginamasis tyrimas“. Darbe bus mėginama atskleisti vidines pagrindinių veikėjų kovas ir prieštaravimus, tragiškumą, priežastis, nulėmusias jų vidinę ar fizinę mirtį. Nors abiejų tragedijų veiksmas vyksta viduramžiais, individo iškėlimas į pirmą planą ir jo vidinių kovų, dualizmo vaizdavimas yra vėlesnių epochų bruožas. Reda Pabarčienė teigia, kad „renesansinė praeities interpretacija, iškelianti individą kaip tragedijos subjektą, jau savaime gali pasirodyti moderni. Panašus ir Krėvės Skirgaila <...>“¹. Toliau tyrinėtoja pastebi, kad „kaip ir Shakespeare'o tragedijose, *Skirgailoje* svarbi individo problema, vidiniai personažo elgsenos motyvai“².

Darbe kaip pagrindinis analizės objektas iškyla valdovo figūra, o konkrečiau – Hamletas kaip būsimasis Danijos valdovas ir Skirgaila kaip esamasis Lietuvos kunigaikštystės valdovas. Tyrinėjimo centre – jų egzistencinės problemos, priežastys, nulėmusios jų mirtį, tragiškumas, išskylantis dėl esamos situacijos, įvykių, savo pačių ir kitų herojų veiksmų, herojų vidinių prieštaravimų. Bronius Vaškelis, remdamasis Aristotelium, savo straipsnyje „Krėvės „Skirgailos“ dramatiškumas ir tragiškumas“ apie tragiškumą sako, kad tai tokia personažų nesuderinamų ir neišsprendžiamų priešiškimų situacija, į kurią personažas patenka per savo paties sprendimus bei veiksmus³.

Temos naujumas ir aktualumas. Vinco Krėvės „Skirgailos“ lyginimas su W. Shakespeare'o kūriniais ir pastarojo įtaka Krėvės kūriniam apskritai nėra naujas dalykas, tai pastebėjo ir juos lygino ne vienas tyrinėtojas. Tačiau konkrečių valdovų (Skirgailos ir Hamleto) egzistencinių problemų lyginimas nėra sulaukęs rimtesnio tyrinėtojų dėmesio.

Reda Pabarčienė savo monografijoje „Kurianti priklausomybė“ teigia, kad W. Shakespeare'o įtaką V. Krėvei pastebėjo Vytautas Bičiūnas, Jonas Lankutis. V. Krėvės ir W. Shakespeare'o kūrinių panašumą savo darbuose pažymėjo ir Petronėlė Česnulevičiūtė, Albertas Zalatorius, Kostas Ostrauskas⁴. Taigi galima matyti, kad paralelių tarp V. Krėvės ir W. Shakespeare'o kūrybos jau yra išvesta ir anksčiau, tačiau šiame darbe bus koncentruojamasi ties konkrečia tema, būtent ties egzistencinėmis herojų problemomis, taip pat jų tragiškumo ištakomis.

¹ Reda Pabarčienė, *Kurianti priklausomybė: lyginamieji lietuvių dramos klasikos tyrinėjimai*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 46.

² Ten pat.

³ Bronius Vaškelis, „Krėvės „Skirgailos“ dramatiškumas ir tragiškumas“, *Lituanistikos darbai*, Nr. 5, Čikaga: Lituanistikos instituto leidykla, 1986, p. 38.

⁴ Reda Pabarčienė, *Kurianti priklausomybė: lyginamieji lietuvių dramos klasikos tyrinėjimai*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 44.

Darbo objektas. Bakalauro darbo objektas W. Shakespeare'o „Hamleto“ ir V. Krėvės „Skirgailos“ egzistencinės problemos, jų mirties priežastys ir iš to kylantis tragiškumas.

Darbo tikslas – išanalizuoti ir palyginti dvi valdovų figūras: Hamletą ir Skirgailą, jų tragiškumą, egzistencines problemas, išskylančias įvairiose situacijose.

Darbo uždaviniai:

- teoriškai įvade apžvelgti mirties kaip pagrindinės egzistencijos problemos ir priešybės sampratą filosofijoje;
- išanalizuoti, kokios problemos, egzistenciniai klausimai kyla Hamletui ir Skirgailai;
- iširti priežastis, kurios veda herojus jų žlugimo link;
- palyginti Hamleto ir Skirgailos tragiškumą, jų kelią į mirtį.

Tyrimo metodologija. Rašant baigiamąjį bakalauro darbą remtasi komparatyvistikos ir psichoanalizės metodologijomis. Komparatyvistikos metodologija darbe naudojama neišvengiamai, nes yra lyginami du skirtingi literatūros kūriniai, parašyti skirtingais laikmečiais ir skirtingų šalių autorių. Kaip teigia Vytautas Kubilius, „komparatyvistika tiria tarptautinius literatūrinius ryšius, motyvų, žanrų, formų migraciją bei tipologiją, pasaulinės literatūros kaip raidos proceso dėsningumus“⁵. Psichoanalizės metodas daugiausia buvo naudojamas Hamleto asmenybei ir tragiškumui tirti: „...psichoanalizė remiasi prielaida, kad daugelis psichologinių problemų kyla dėl to, kad vaikystėje buvo slopinami tam tikri impulsai ir konfliktai“⁶. Vėliau darbe bus analizuojamas Hamleto tragiškumą lemiantis Edipo kompleksas, kuris pradeda vystytis būtent vaikystėje ir, kaip teigia Sigmundas Freudas, „Jei Ego iš tikrųjų nenuveikė nieko daugiau, tik išstūmė kompleksą, jis toliau tvers nesąmoningoje Id sferoje ir vėliau apsireikš savo patogenine veikla“⁷.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš aštuonių dalių: įvado, kuriame yra pateikta ir teorinė dalis, tiriamosios dalies, išvadų, santraukos lietuvių kalba, santraukos anglų kalba, literatūros sąrašo, anotacijos lietuvių kalba ir anotacijos anglų kalba. Tiriamoji dalis susideda iš trijų skyrių.

Kadangi pagrindinis šio darbo tyrinėjimo objektas – egzistencinės problemos dviejuose literatūros kūrinuose, tai prieš pradedant analizuoti konkrečius kūrinius būtina detaliau apsistoti ties mirties samprata, jos rūšių ir suvokimo galimybių.

Mirtis neatsiejama nuo mūsų egzistencijos ir iškyla kaip pagrindinė jos problema ir priešybė. Todėl mirtis bakalauro darbe pasirinkta kaip pagrindinė tema, problema, savyje dar talpinanti daug įvairių smulkesnių būties problemų, kurios gali sąlygoti mirtį, pavyzdžiui, religijų sankirta ar jų kaita „Skirgailoje“ arba psichologinė įtampa ir savižudybės klausimas „Hamlete“. Tačiau savižudybė kartu gali būti traktuojama ir kaip atskira mirties forma, atskira mirties dalis. Šioje

⁵ Cit. iš Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė, *Komparatyvistikos pagrindai*: mokomoji knyga filologijos studentams, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, p. 10.

⁶ David G. Myers, *Psichologija*, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000, p. 548.

⁷ Cit. iš Stig Fhanér, *Psichoanalizės žodynas*, Vilnius: Aidai, 2005, p. 51.

dalyje bus mėginama apibrėžti, kas tai yra mirtis, kokios galimos jos rūšys. Čia daugiausia remtasi Agnės Budriūnaitės monografija „Meilės ir mirties dialektika“.

Mirtis „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ turi dvi reikšmes: vieną – tiesioginę, kitą – perkeltinę. Pirmoji reikšmė – „gyvenimo nutrūkimas“, antroji – „žūtis, žlugimas“⁸. Egzistencijos sąvoką „Tarptautinių žodžių žodynas“ aiškina kaip „būtį, buvimą“⁹, o „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ šią sąvoką aiškina kaip „gyvavimą, būtį“¹⁰.

Kadangi mirtis yra neatsiejama kiekvienos gyvos būtybės dalis, neišvengiamai apie ją yra daug mąstoma. „Pagrindinės mąstymo apie mirtį tradicijos susiformavo remiantis skirtingomis kūno ir sielos sampratomis“¹¹. Čia autorė pastebi, kad vienos tradicijos šalininkai tiki ir pabrėžia sielos, dvasios patvarumą, neneigia nemirtingos žmogaus dalies buvimo. O kitos tradicijos šalininkai netiki tuo ir mano, kad po mirties nieko nelieka¹². Kitaip tariant, žmogaus egzistencija išnyksta visiškai sustojus jo kūno biologinių procesų vyksmui. Tikėjimas nemirtinga siela būdingas daugumai religijų, todėl galima teigti, kad pirmosios tradicijos šalininkai yra religingi, tikintys žmonės, o antrosios – ateistai, netikintys dievybės ar aukštesnės valios egzistavimu, todėl nepripažįstantys ir nemirtingos sielos buvimo. Tačiau, nepriklausomai nuo žmogaus tikėjimo ar įsitikinimų, apie mirtį yra mąstoma, tik jos suvokimas gali būti įvairus. A. Budriūnaitė išskiria dvi sampratas: „Visų pirma, atskiriamos mirties, kaip gyvenimo pabaigos, ir mirties, kaip gyvenimo dalies, sampratos. Mirtis, kaip gyvenimo pabaiga, yra faktas, įvykis. Mirtis, kaip gyvenimo dalis, yra vyksmas“¹³. Monografijoje mirtis, kaip gyvenimo pabaiga, ir yra vadinama mirtimi, o mirtis, kaip gyvenimo dalis, yra vadinama mirtingumu. Taigi, galima daryti išvadą, kad žmogus miršta nuolatos, t.y. visą savo gyvenimą jis eina į mirtį. Mirtis, nesvarbu, ar žmogus mąsto apie ją, ar ne, yra jo gyvenime ir lydį jį visą laiką. Mirtis yra neišvengiama kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis, todėl ji yra tokia aktuali jo egzistencijai ir yra dažnai apmąstoma.

Iš mirties apibrėžimo galima matyti, kad ji gali būti dviejų rūšių, t.y. fizinė, tiesioginė mirtis ir netiesioginė, t.y. dvasinė mirtis. Autorė taip pat pastebi ir išskiria dvi pagrindines mirties formas – fizinę mirtį ir dvasinę virsmą, kurį galima pavadinti mirtimi. „Toks virsmo įvardijimas <...> pabrėžia visišką pasikeitimą „senajam“ žmogui mištant ir gimstant „naujajam““¹⁴. Čia kaip pavyzdys puikiai tinka dramos „Skirgaila“ pagrindinio veikėjo, Lietuvos valdovo Skirgailos atvejis. Dramos pabaigoje jis nemiršta fiziškai, tačiau tam tikra prasme miršta morališkai, dvasiškai. Taigi, įvyksta virsmas, po kurio „gimsta“ naujas Skirgaila, tačiau koks jis – nėra žinoma, nes drama tuo ir

⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 402.

⁹ *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 190

¹⁰ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 146

¹¹ Agnė Budriūnaitė, *Meilės ir mirties dialektika*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, p. 16.

¹² Ten pat, p. 16-17.

¹³ Ten pat, p. 45.

¹⁴ Ten pat, p. 17.

pasibaigia. Autorė, kalbėdama apie virsmą, nemini, koks turėtų „gimti“ naujas žmogus – ar geresnis, nei prieš tai, ar blogesnis, o gal įmanomas ir toks, ir toks atvejis. Tada viskas priklauso nuo situacijos ir dvasinio virsmo, dvasinės mirties priežasties. Todėl negalima konkrečiai pasakyti, koks tapo Skirgaila, tik spėlioti, kad šis virsmas jo dvasią visiškai sugniuždė. „Galima sakyti, dvasinė mirtis yra dvejopa. Tai „mažoji“ mirtis, nes žmogus lieka gyvas ir turi galimybę keistis. Tik fizinė mirtis yra negrižtama riba. Dvasinis virsmas taip pat yra negrižtamas pokytis, vis dėlto paliekantis kitų pokyčių galimybę“¹⁵. Taigi, jei lyginti Skirgailos ir Hamleto mirtis, tampa aišku, kad Skirgaila dar nėra visiškai sugniuždytas, jis dar turi galimybę kažką keisti ar keistis pats, tik tam reikia vidinių pastangų. Hamleto atveju viskas yra kiek kitaip. Pirma jis miršta dvasiškai (po tėvo mirties, – visa tai analizuojama darbo tiriamojoje dalyje), o tuomet, dar turėdamas galimybę kažką keisti, jis ja pasinaudoja ir pabaigoje miršta jau fiziškai.

Kalbant apie žmogaus mirtį ir mirtingumą labai svarbus yra paties žmogaus suvokimas. Visi skirtingai suvokia šį neišvengiamą gyvenimo dėsnį, dalis žmonių tik žino tokį faktą tačiau jo neįsisavina. Monografijoje yra išskiriami du mirties suvokimo būdai: objektyvus ir subjektyvus. Objektyvus suvokimo būdas dar vadinamas latentišku, t.y. „kai žmogus suvokia, kad mirtis yra būdinga gamtos tvarkai, kad visi žmonės miršta, tačiau neįsisąmonina savo pačių mirtingumo“¹⁶. Analizuojant objektyvų mirties suvokimo būdą mirtingumo sąvoka tampa svetima, nes žmogus neįsisąmonina to fakto, kad jis kiekvieną dieną miršta, artėja prie mirties, prie pabaigos. Jis tik žino patį faktą – mirtį. O mirtingumas jo sąmonei yra svetimas. „Dažnas šiuolaikinis žmogus ignoruoja savo mirtingumą, t.y. nususuka nuo mirties, ją pamiršta ir gyvena, lyg gyvenimas būtų vienintelė egzistencijos pusė (*gyvenimas-be-mirties*)“¹⁷. Toks mirties suvokimo būdas turbūt yra dažnesnis, nes daugelis nesistengia apmąstyti mirties, arba su ja dar nėra susidūręs taip, kad jį ar ją tai labai paveiktų. Tik per stiprius gyvenimo sukrėtimus, netgi per savo dvasinę mirtį, žmogus gali suvokti savo mirtingumą. Jis gali nesuvokti, kad išgyventas sukrėtimas yra dvasinė mirtis, tačiau po to jis ims suvokti savo mirtingumą – mirtį, kaip gyvenimo dalį. Mirtingumo sąvoka yra aktuali subjektyviam mirties suvokimo būdai. Vienas iš subjektyvių mirties ir mirtingumo suvokimo būdų yra per kitą asmenį, dažniausiai per artimo asmens mirtį, per baimę jį prarasti¹⁸. Tuomet žmogus jaučiasi tarsi praradęs dalį savęs, kitaip tariant iš dalies išgyvenęs mirtį. „Ir nors mirtis negali būti apibrėžiama laiko sąvokomis, mirties įvykis (numirimas) yra garantuota mūsų visų ateitis. O mirtingumas visada yra dabartis. Ir būtent per savo mirtingumo, laikinumo suvokimą žmogus gali patirti mirtį kaip čia ir dabar esančią tikrovę ir suvokti kito žmogaus mirtingumą“¹⁹. Tačiau žmogus

¹⁵ Ten pat, p. 85-86.

¹⁶ Ten pat, p. 46.

¹⁷ Ten pat, p. 48.

¹⁸ Ten pat, p. 76.

¹⁹ Ten pat, p. 81.

niekada negali išgyventi autentišką mirties patyrimą ir apie tai papasakoti. Galima tik iš dalies pamėginti suprasti, kas tai iš tiesų yra mirtis ir koks tai jausmas.

Analizuojant mirties fenomeną, be fizinės ir dvasinės mirties, dar galima išskirti ir kitą rūšį – savižudybę. Apie tai daugiau kalba Albertas Camus. „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ savižudybę apibūdina labai trumpai: „nusižudimas“²⁰. Pagal A. Camus, savižudybė yra rimta filosofinė problema. „Nuspręsti, ar gyvenimas vertas, kad jį gyventum, ar ne, – reiškia atsakyti į pagrindinį filosofijos klausimą“²¹. Camus aiškina, kad savižudybė atsiranda dėl absurdo jausmo, dėl jausmo, kad gyvenimas nėra vertas pastangų. Tačiau tai nėra vienintelis atsakymas, kodėl yra žudomasi. Tikslaus atsakymo ir negali būti. Hamletas taip pat mąstė apie savižudybę, kodėl yra arba nėra žudomasi, tačiau atsakymo į šį klausimą nerado, nes jo paprasčiausiai nėra. Gali būti tik spėliojimai, variantai, įvairios priežastys, tačiau vienos tiesos nėra.

Mirtis yra įvairialypis reiškinys ir turi daug formų ir rūšių. Ji gali būti fizinė, dvasinė, galima mirti nuo savo rankos dėl įvairiausių priežasčių ar netgi atvirkščiai – jų nebuvimo. Mirtis yra kiekvieno žmogaus egzistencijos dalis, kasdienybė, todėl ji yra dažnai apmąstoma ir dažniausiai sunkiai suvokiama ir įsisąmoninama.

²⁰ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 681.

²¹ Albert Camus, *Sizifo mitas*, Vilnius: Baltos lankos, 2006, p. 10.

II. MIRTIES IR VIDINIO KONFLIKTO PROBLEMA WILLIAMO SHAKESPEARE'Ų „HAMLETE“ IR VINCO KRĖVĖS „SKIRGAILOJE“

2.1. Skirgaila: tikėjimas, pasitikėjimas, pragmatiškumo ir impulsyvumo konfliktas

Draminiuose kūrinuose, ypač tragedijose, mirties elementas yra neišvengiamas. Nebūtinai tai turi būti fizinė mirtis, nemažai personažų miršta ir morališkai, dvasiškai, kituose – miršta tikėjimas arba pasitikėjimas. Mirtis jaučiama ir Vinco Krėvės dramoje „Skirgaila“. „*Skirgailoje* <...> ryškinamas herojaus žlugimo, jo savigriovos kelias. <...> Tragizmas jo herojaus neužklumpa staiga, o išsilukštena palaipsniui kaip išorinių jėgų veikimo rezultatas ir kaip „aukštoji sielos liga“, antroji dorybių – maksimalizmo, pasiaukojimo, garbingumo – pusė, kaip jo tragiškoji kaltė ir klaida“²². Taigi, galima išskirti du kelius, kuriais valdovas Skirgaila eina link savo moralinės, dvasinės mirties:

- išorinės priežastys ar veiksniai, vedantys Skirgailą į jo mirtį;
- vidinės priežastys, asmeniniai sprendimai ar veiksmai, vedantys Skirgailą į jo mirtį.

Viena iš išorinių priežasčių, vedančių Skirgailą prie mirties, yra religijų sankirta. Skirgaila apsisprendžia priimti krikščionybę, nes to reikalauja naujas pasaulis. Gyvenimas jau nebe toks, koks buvo anksčiau, todėl ir priimami sprendimai yra atitinkami, tai supranta ir pats valdovas, kreipdamasis į vaidilą Stardą: „Aš nebeklausysiu daugiau tavo senovinių dainų. (*Iš paniūrų į jį žvelgdamas*) Tu jomis nori mane sugundyti. (*Pakėlęs galvą*) Dabarties laikai – kiti laikai, ir kitokių man reikia dainų. (*Nusigręždamas*) Tik tu man jų nepadainuosi.“²³ Šioje scenoje tarp Skirgailos ir Stardo kyla konfliktas, kuris puikiai atspindi paties Skirgailos viduje vykstančią kovą tarp racionalaus politiko ir narsaus bei impulsyvaus karžygio, mylinčio Lietuvą. Skirgaila krikščionybę priėmė vadovaudamasis protu, nors šiaip jo prigimtis yra kitokia. Priimdamas naują religiją jis norėjo išvengti karo, sunaikinsiančio visą Lietuvą. Tai, jo manymu, buvo neišvengiama auka, skirta tam, kad lietuvybė nebūtų prarasta. Nors Skirgaila ir nemato nieko gero naujoje religijoje, jis šioje situacijoje pasikliauja racionalių mąstymu. Stardas laikosi kitokios nuomonės. Jis yra senosios religijos saugotojas ir jo principai neleidžia jam priimti krikščionybės. Jis mėgina įkalbėti Skirgailą atsisakyti naujos religijos: „Panorėk, kunigaikšti, ir vėl atgims mūsų kraštui senovės didvyrių gadinė. <...> Išvyk iš mūsų krašto svetimšalius atėjūnus, ir visa šalis nubus garsiems žygiams!“²⁴ Tačiau jo pastangos yra bergždžios. Skirgaila iš esmės yra despotiška asmenybė, todėl jam

²² Reda Pabarčienė, *Kurianti priklausomybę: lyginamieji lietuvių dramų klasikų tyrinėjimai*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 62-63.

²³ Vincas Krėvė, *Skirgaila: keturių dalių istorijos drama iš senovės lietuvių gyvenimo*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 18.

²⁴ Ten pat, p. 20.

nebūdinga klausyti kiekvieno patarimo ar įkalbinėjimo. Nors Skirgailai ir patiktų išsikrovoti laisvę, bet jis puikiai supranta, kad tai neįmanoma, kad Lietuva neatsilaikys, nes ją iš visų pusių supa priešiška nusiteikusios šalys.

Iš čia kyla vidinis Skirgailos kaip valdovo dramatiškumas. Nors jis priėmė krikščionybę, tačiau pats vidumi netapo krikščioniu. Jam dar artima pagoniška dvasia, kuri jam yra viena iš tautiškumo apraiškų. Tačiau Skirgaila yra valdovas, ir jis supranta, kad reikia elgtis taip, kad valstybei būtų geriau, todėl jis elgiasi racionaliai: atsisako pagonybės, suprasdamas, kad taip išsaugos ir Lietuvos žemes, ir bendrą lietuviškumą. Panašios nuomonės yra ir Reda Pabarčienė, kuri savo monografijoje „Kurianti priklausomybė“ teigia, kad „<...> skirtingai nei Stardui, jam pagonybė nėra tautiškumo pagrindas, o tik viena jo atramų, todėl vardan visumos jis aukoja dalį rūpestį dievais pasiruošęs palikti kriviams“²⁵. Tačiau viskas nėra taip paprasta, kaip gali atrodyti. Skirgaila blaškosi tarp dviejų pasaulių – pagonybės ir krikščionybės – nežinodamas, kas iš tiesų būtų teisingusia: ar jo priimtas sprendimas apsikrikštyti, kuris griauja šalies papročius, mentalitetą, etines vertybes, ar klausyti Stardo ir didvyriškai pasitikti savo priešus, galų gale taip nuvedant šalį į pražūtį. Ir vokiečių, ir lenkų veidmainystės griauja Skirgailos pasitikėjimą bet kokiais žmonėmis, kol galų gale pabaigoje jis nebesitiki niekuo, lieka visiškai vienas ir morališkai žlugęs. Suprasdamas, kad pilies svečiai iš tiesų nori tik naudos sau, Skirgaila priešinas jiems, taip keldamas grėsmę savo šaliai. Skirgaila kaip valdovas stengiasi savo šalies labui, tačiau dažnai tos pastangos, jo priimami sprendimai kertasi su jo kaip žmogaus principais. „Atkakliai ieškodamas savo kraštui naujų kelių, Skirgaila nėra tikras, kad tie keliai teisingi, nes, keičiant vienus dievus kitais, pairo visuomenės etiniai pagrindai, įsigalėjo veidmainiškumas, išdavystė, klaida ir apgaulė. Atsidūres tarp „dviejų pasaulių“, Krėvės herojus yra priverstas daryti ne tai, ką norėtų“²⁶.

Skirgaila susiduria ne tik su religinio susiskaldymo, bet ir su blogio problema. Jis norėtų jį panaikinti, tačiau negali ir nežino, kaip tai padaryti. Rutuliojantis veiksmui jis vis tvirčiau mano, kad tas blogis ateina per naują dievą, kurio jis nepripažįsta. Tai Skirgailą žudo ir kaip žmogų, ir kaip valdovą, nes visa Lietuva yra priversta priimti naują dievą. Pokalbio su Ona Duonute metu Skirgaila iš pradžių nežino, iš kur tas blogis, kurį jis mato visur, bet vėliau jis lyg ir netiesiogiai visą kaltę suverčia naujam dievui: „aš matau, kad bloga gyventi pasauly, bet kas tuo kaltas, aš nenumanau. Aš norėčiau panaikinti visa, kas yra pikta, ir nežinau kaip. <...> Bet aš vis dėlto tikiu, kad atsiras jėga, kuri nugalės šitą dievą, bet kas ji, kur yra ir kaip tatau įvyks, aš nežinau“²⁷. Šiuo savo mėginimu kovoti su blogiu, esančiu aplinkui, Skirgaila primena Hamletą, kuris taip pat norėjo iš pagrindų pakeisti visą santvarką. Tačiau tai yra neįmanoma užduotis, todėl atsiranda vidinis herojaus

²⁵ Reda Pabarčienė, *Kurianti priklausomybė: lyginamieji lietuvių dramos klasikos tyrinėjimai*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 59.

²⁶ Jonas Lankutis, *Lietuvių dramaturgijos tyrinėjimai*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 156.

²⁷ Vincas Krėvė, *Skirgaila: keturių dalių istorijos drama iš senovės lietuvių gyvenimo*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 55-56.

dramatizmas. Skirgaila yra karžygys, nepalenkiamos dvasios asmenybė, todėl tas bejėgiškumas, negalėjimas nieko pakeisti jį morališkai naikina. Tas išorinis blogis, kuris Skirgailai glaudžiai siejasi su nauja religija, yra pastebimas per kitų veikėjų veidmainiavimą, nesantaikos kurstymą, naudos ieškojimą. Skirgaila tiki riterišku atvirumu ir drąsa, todėl jam toks slapukavimas yra svetimas ir nepriimtinas. Valdovui sunkiai sekasi patikėti naujos religijos gerumu ir tikrumu, nes ją skleidžiantys asmenys yra veidmainiai ir savanaudžiai. Tai puikiai įrodo valdovo nepagarba beveik visiems svečiams, išskyrus Kelerį. Nors jis yra vokiečių riteris, vadinasi, priešas, jis yra drąsus ir atviras, ir tai imponuoja Skirgailai. Jis nemato riterio veiksmuose jokio sukturno, todėl Keleris – bene vienintelis svetimšalis, užsitarnavęs bent dalelę Skirgailos pagarbos. Nors Skirgailai sunku susitaikyti su blogiu, esančiu aplink jį, jis yra pakantus. Valdovas žino, kad ir lenkai, ir vokiečiai atvyko į jo pilį su slaptais ketinimais, o ne užmegzti draugystės, bet jis kenčia juos ilgą laiką. Jo kantrybė baigiasi tuomet, kai Keleris slapta apsilanko Onos Duonutės kambaryje ir nori ją išlaisvinti. Skirgailai įgriso, kad visi nori pasinaudoti ja kaip įrankiu jam valdyti, todėl jis įsako Kelerį suimti, tačiau šis pasprunka. Tuomet Skirgaila išvaro iš savo pilies kitą vokiečių, Vartenbergą, o vėliau įkalina savo pilyje ir lenkus. Tai nėra naudinga Lietuvai, čia Skirgaila pasielgė despotiškai, impulsyviai ir žiauriai. Jis nemoka kitaip gintis, nemoka kitaip reaguoti į jam po nosim pinamas intrigas. „Skirgailos sąmonėje jau yra sušvitę objektyvaus gėrio spinduliai, <...> kuriems Skirgaila norėtų paklusti ir vykdyti gyvenime. Tik jo nelaimė, kad jis neišmano, kaip tai atlikti“²⁸.

Didelį smūgį Skirgailos pasitikėjimui suduoda pralaimėtas mūšis prieš Vytautą, kurio metu didelė dalis jo karių perėjo Vytauto pusėn. Taip dar viena žmogiškoji dalis yra sunaikinama Skirgailos viduje. Jis ima nepasitikėti net ir artimiausiais jam žmonėmis, visur mato tik niekšybes ir purvą. Tai stipriai jį užgauna ne tik kaip valdovą, bet ir kaip žmogų. Jis ima nebesuvokti jo supančio pasaulio. Skirgaila žvelgia kur kas giliau, nei visi aplink jį religijos vardu veikiantys asmenys, t.y. jis nebesupranta karo prasmės po pokalbio su kriviu Skurduliu, kuris jam paaiškina, kad tikėjimas yra širdyje ir nesvarbu, kaip tu dievą vadinsi ar kaip jį garbinsi. Tokie krivio žodžiai visiškai sugniuždo Skirgailą: „O tu nemeluoji krivi? (*Atsistojęs*) Tai kam gi mes kovojom ir su vokiečiais, ir su lenkais? Kam vieni antrus žudėm, deginom kaimus ir pilis? Kam gi mes tai darėm ir iki šiol darome? (*Vėl sėdasi*)“²⁹. Skirgaila nėra suktas ir nekuria intrigu, todėl jam atrodo beprasmiška užiminėti žemes dievo ar dievų vardu. Jis supranta, kad visos tos kovos yra tik tam, kad kažkuri pusė praplėstų savo valdas. Bet mėginimas šį grobikišką žygį paslėpti po religijos skraiste Skirgailai yra absurdiškas ir nesuprantamas. Jis mato tikruosius ketinimus, todėl negali suprasti to melo. Jei visa tai, ką apie tikėjimą ir dievą sako Skurdulis, yra tiesa, tuomet natūralu, kad

²⁸ Jonas Grinius, *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, T. 1, Roma: Lietuvių Katalikų mokslo akademija, 1973, p. 103-104.

²⁹ Vincas Krėvė, *Skirgaila: keturių dalių istorijos drama iš senovės lietuvių gyvenimo*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 103.

valdovui kyla abejonės dėl karo pagrįstumo. Tačiau giliai širdyje jis supranta, kad tai tik noras pavergti Lietuvą, o ne tiesiog padaryti ją krikščioniška šalimi. Nepaisant žiaurumo, despotizmo ir nepalenkiamumo, jis yra sąžiningas ir drąsus vyras, kuriam veidmainystė ir pasalūniškumas yra svetimi. Taip jis lieka dramatiškoje, nežinomybės pilnoje situacijoje, vis mėgindamas suvokti visą, jo akimis absurdišką pasaulį, o tai lėtai žudo jo dvasią, vedą jį link mirties.

Didžiausią smūgį Skirgailos tikėjimui ir pasitikėjimui suduoda žinia apie tariamą vaidilos Stardo krikštą. Po šios žinios Skirgaila jau nebeturi kuo tikėti ir kuo pasitikėti. Visi aplink jam tampa išdavikais, nes anksčiau vienintelis vaidila palaikė jo širdyje tikėjimą žmogumi ir dievais. Dabar visa tai žuvo. Tai dar viena iš išorinių priežasčių, vedančių Skirgailą į jo moralinę mirtį. Skirgaila jaučiasi taip, tarsi Stardas sulaužė svarbią priesaiką, išdavė jį pačiu niekingiausiu būdu. Kai Daugaila mėgina jam paaiškinti, kad Stardas neapsikrikštijo savo noru, kad jis jau buvo miręs, kai vanduo palietė jo veidą, Skirgailos tai vis tiek neįtikina. Visas pasitikėjimas žmonėmis jau yra sugriautas, ir Skirgailos siela vis giliau grimzta neviltyje. Herojus anksčiau tvirtino, kad Stardas yra geresnis žmogus nei jis pats ir galbūt labiau tinka valdyti šalį, tačiau visos tos mintys dingsta, kai jis sužino melagingą žinią apie krikštą. Ši žinia Skirgailos širdyje sėja vis daugiau neigiamų jausmų, kurie graužia jį iš vidaus, lėtai žudydami. Skirgaila vėl lieka nežinioje, negalėdamas suprasti, ko visgi yra verti žmogaus principai, jei pats žmogus jų taip greit atsisako. Jis nesupranta, kaip vieną dieną Stardas galėjo gyvybę atiduoti už savo senąjį tikėjimą, o kitą jau priima naująjį dievą. Toks absurdas jam yra visiškai neaiškus ir tik stiprina jo vidinę kovą. Jam atrodo, kad jis dar žino, kas yra dora, tačiau po tiek smūgių Skirgaila ima smarkiai svyruoti, o jo vidinis pasaulis ima griūti. V. Krėvė puikiai perteikė, ką žmogaus gyvenime reiškia autoritetas, pagarba stipriai asmenybei ir kaip gali pakenkti to autoriteto žlugimas, pagarbos sunaikinimas. Šioje situacijoje Skirgaila tampa melo ir aplinkybių auka ir skaitytojas gali netgi pajusti gailestį šiai šiaip jau despotiškai, žiauriai ir valdingai asmenybei. Iš čia kyla Skirgailos kaip žmogaus vidinis tragizmas. Jo vidinis pasaulis yra sugriaunamas, vienintelio žmogaus, kuriuo jis pasitikėjo, atminimas yra suteršiamas visam laikui.

Visgi ne iki galo lieka aišku, kodėl Skirgaila taip greitai patikėjo Stardo krikštu. Jam šią žinią pranešė Jonas Skarbekas, asmuo, kuriam valdovas tikrai nerodė didelio pasitikėjimo. O kai Daugaila norėjo įtikinti jį, kad tai melas, juo jis nepatikėjo, nors Daugaila ir buvo artimesnis. Tai, kad valdovas taip greitai patikėjo Stardo krikštu, galėjo nulemti vidinė įtampa ir psichologinis nuovargis. Tų kelių žodžių pakako visam buvusiam Skirgailos pasitikėjimui sugriauti. Kita priežastimi galėjo būti ir tai, kad Skirgaila nelaukė Jono Skarbeko melagiu ir žinojo, kad veidmainiauti ir apgaulinėti jis nemoka. Pats Jonas Skarbekas manė, kad pakrikštijo vaidilą, todėl pranešdamas šią žinią valdovui atrodė nuoširdus. To pakako Skirgailos vidinio pasaulio pamatams išjudinti ir jis patikėjo krikštu.

Taip visiškai sugniuždytas Skirgaila nusprendžia paguodos ieškoti Onos Duonutės draugijoje. Pirma ji buvo jam tiesiog garantas išsaugoti dalį Lietuvos žemių, tačiau vėliau „kunigaikštis nė pats nepajunta, kaip svarbiausius dalykus apie save pasako būtent jai – apie savo sutrikimą, nuopuolį, kilnius troškimus ir jų neatitikimą realybei“³⁰. Lydos kunigaikštystė tampa savotiškai artima Skirgailai, nors jis to ir nepripažįsta. Ji kone vienintelis asmuo pilyje, neturinti jokių piktų kėslų, yra tyra ir gera, nemėgina juo manipuliuoti. Skirgaila randa savotišką ramybę, būdamas su ja, tačiau tik trumpam. Visi jo apsilankymai kunigaikštystės kambaryje galų gale baigiasi įtemptu ginču ir priešingų nuomonių susidūrimu, kur paskutinį žodį taria Skirgaila. Ginčai kyla todėl, kad Ona Duonutė turi vidinės stiprybės prieštarauti valdovui ir tai vėliau ima Skirgailai patikti. Todėl, kai galų gale Ona Duonutė jį atstumia, valdovas žengia dar vieną žingsnį link savo moralinės mirties. Likę trapūs žmogiški ir šilti jausmai užgęsta jo širdyje ir jis prisiekia atkeršyti Keleriui, kuris ir yra kaltas dėl to, kad jį atstūmė jo žmona ir, turbūt, vienintelė moteris, kurią jis, galbūt, mylėjo. Žinoma, mylėjo savotiškai, turbūt pats nelabai suprasdamas to jausmo. Tačiau yra aišku, kad Ona Duonutė užėmė gana aukštą vietą Skirgailos vertybių skalėje, nes buvo nusipelniusi jo pagarbą dėl savo vidinės drąsos ir stiprybės. Tai ir žavėjo kunigaikštį. Tačiau Ona Duonutė, jį atstūmusi, pasėjo jo širdyje neapykantos jausmą ir keršto troškimą. Akivaizdu, kad moteris padarė didelę įtaką Skirgailai. Ji, turbūt, vienintelė su juo buvo nuoširdi, neslapukavo, sakydavo tai, ką galvoja. Būtent dėl noro pelnyti jos pripažinimą jis priima sau pražūtingą sprendimą atkeršyti Keleriui. Galų gale tai nuves jį prie jo moralinės mirties.

Religijų sankirta, valdovo pareigų ir žmogaus principų nesuderinamumas, blogio problema, veidmainystė, melas ir atstumtis veda Skirgailą į mirtį ir priverčia jį patį save naikinti. Tai išoriniai veiksniai, lėtai naikinantys kunigaikštį.

Pats save iš vidaus Skirgaila ima naikinti palaispniui. Savigriovos kelią pradeda jo asmenybės ydos, o ypač despotizmas. Tai yra pastebėjęs tyrinėtojas Jonas Grinius, tvirtindamas, kad dėl despotizmo Skirgaila fiziškai nenukenčia, tačiau žūsta morališkai kaip žmogus³¹. Skirgailai sunku leisti į kompromisus. Vieną kompromisą jis jau padarė, priimdamas krikščionybę, todėl dar keli jo asmenybei, jo ego būtų tiesiog per daug. Todėl Skirgaila elgiasi savavališkai, jam nepriimtini kitų patarimai, tačiau iš čia kyla nemažai konfliktų, ypač su svetimšaliais, viešninčiais jo pilyje. Tai yra nenaudinga šalies politikai, tačiau kunigaikštis kitaip elgtis negali. Jis yra atšiaurus, valdingo būdo ir kaip tikras karžygys niekada nenusileidžia. Net ir menkiausias pasipriešinimas verčia jį kovoti už savo interesus. Skirgaila ne vieną kartą yra pabrėžęs, kad viskas bus taip, kaip jis nori ir nusprendė. Dėl tokio asmenybės bruožo Skirgaila konfliktuoja ne tik su aplinka, bet ir pats su

³⁰ Reda Pabarčienė, *Kuriantį priklausomybę: lyginamieji lietuvių dramos klasikos tyrinėjimai*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, p. 61.

³¹ Jonas Grinius, *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, T. 1, Roma: Lietuvių Katalikų mokslo akademija, 1973, p. 93.

savimi. Nors jis suvokia, kad kaip valdovas jis turi priimti kompromisinius sprendimus, bet kaip žmogus ir karys jis to negali padaryti, tai prieštarauja jo principams. Pavyzdžiui, atidavęs Volynę ir Podoliją lenkams, Skirgaila galėtų išvengti konflikto su kaimynais, tačiau kaip savo šalį mylintis karžygys jis to negali padaryti. Taip tik dar labiau yra kurstoma nesantaika. Jo viduje konfliktuoja dvi nuomonės, dvi asmenybės – pragmatiška politiko ir impulsyvi kario, ir pastaroji dažniausiai laimi.

Toks despotiškas ir atšiaurus būdas nulemia ne tik Skirgailos žlugimą, bet ir vienatvę. Jo vienatvės tragiškumą pastebėjo ir Jonas Grinius: „Šitas moralinis ar fizinis pagrindinių herojų žlugimas dėl jų pačių despotizmo padaro juos dramatiškus ir tragiškus. Tas despotizmas taip pat uždaro juos į vienatvę“³². Skirgaila kiek galėdamas labiau šalinasi žmonių, ypač į pilį atkeliavusių lenkų ir vokiečių. Vengdamas bendravimo, Skirgaila, pats to nesuprasdamas, didina savo nepasitikėjimą kitais, taip lėtai naikindamas savo žmogiškumą. Žinoma, jo vienatvė nėra nulemta vien jo atšiauraus būdo. Aplinkinių veidmainiavimas ir išdavystės taip pat nulėmė kunigaikščio pasitraukimą į vienatvę. Tačiau tokia padėtis tik dar labiau žlugdo Skirgailą, jis nemoka pasitikėti ir nežino kuo gali pasitikėti, vienas mėgina priimti sprendimus ir dažnai į iškilusias problemas neranda tinkamo atsakymo. Jis mėgina elgtis taip, kaip jam atrodo yra gerai, myli savo tautą, tačiau jam vis nesiseka priimti tinkamų sprendimų. Skirgaila dažnai elgiasi impulsyviai ir su niekuo nepasitaręs, todėl neretai patenka į konfliktiškas situacijas. Daug laiko praleisdamas vienatvėje, jis nutolsta nuo žmonių ir vėliau jam sunkiai sekasi su jais bendrauti, ypač su moterimis. Skirgailos vienatvė tampa ypatingai tragiška tuomet, kai jis stengiasi su Ona Duonute elgtis geranoriškai, tačiau ji vis atstumia jį. Skirgaila nesupranta, kad jau vien prievarta įkalinęs kunigaikštytę, jis užsitraukė jos pyktį. Jis jaučia jai silpnybę, bet nežino, kaip reikia prie jos priėti, kaip palenkti ją į savo pusę. Problema dar labiau pagilina tai, kad jis ją veda per prievartą. Pasitraukdamas į vienatvę ir daugelyje situacijų naudodamas jėgą, Skirgaila morališkai degradoja ir juda savigriovos link.

Didžiausia blogybė, kuri žudo Skirgailos dvasią, yra kerštas. Nors išorinės priežastys nulėmė jo tokį apsisprendimą, tačiau tai yra asmeninis paties valdovo sprendimas, todėl kerštas yra vidinė Skirgailos moralinės mirties priežastis. Skirgaila keršyti nusprendžia Keleriui tuomet, kai sužino, kad Ona Duonutė mieliau pasirinktų vokiečių riterį, nei jį. Kerštas yra paskutinis veiksmas, kuris sunaikina Skirgailą ir kaip žmogų, ir kaip karių, ir kaip valdovą, nes „kai pakasdinęs karste gyvą Kellerį pilies kieme, o į alpstančią ant kapo žmoną Oną Duonutę užsimoja durklu, jis morališkai nužudo ir save. Tada ne tik skaitytojas nusigręžia nuo jo, bet taip pat ištikimiausias ir protingiausias kunigaikščio dvariškis, karvedys Daugaila“³³. Skirgaila pasitraukia iš scenos visiškai sugniuždytas, nebevaldantis nei situacijos, nei savęs paties. Jis tampa visiškai atsiskyres, niekuo

³² Jonas Grinius, *Veidai ir problemas lietuvių literatūroje*, T. 1, Roma: Lietuvių Katalikų mokslo akademija, 1973, p. 93.

³³ Ten pat, p. 93.

nepasitikintis, dvasiškai nebejautrus. Keršto tema sieja Skirgailą su Hamletu. Skirtumas tik tas, kad Hamletas miršta fiziškai, o Skirgaila morališkai, dvasiškai. Toks žiaurus keršto būdas sunaikina paskutinius žmogiškumo trupinius Skirgailos dvasioje. Atkeršyjęs jis iš veiksmo scenos pasitraukia jau nebe kaip žmogus, o kaip koks žvėris, visų atstumtas ir visiškai vienišas.

„Skirgaila kur kas aiškiau supranta savo pagrindinės idėjos – Lietuvos savarankiškumo išsaugojimo – svarbą ir kilnumą, bet nesėkmių jo kelyje tiek, kad pati idėja pabaigoje atrodo nebe tokia viliojanti ir aiški“³⁴. Visa eilė išorinių priežasčių ir vidinės Skirgailos ydos bei jo priimti sprendimai lėtai vedą jį prie jo paties moralinės mirties. Skirgaila pats to nepajunta, kaip situacija ima slysti jam iš rankų, jis dar labiau atsiskiria ir užsisklendžia savyje, nepasitikėjimas jį graužia iš vidaus ir, kol vystosi dramos veiksmas, tol kunigaikštis lėtai eina į savo mirtį.

2.2. Kerštas ir psichologinės problemos Hamleto pasaulyje

Ne taip kaip Skirgaila, W. Shakespeare'o tragedijos „Hamletas“ herojus pabaigoje miršta ir fiziškai. Tačiau įdėmiau įsiskaičius galima įžvelgti ir vidinę, dvasinę Hamleto mirtį. Link savo fizinės mirties jis ima eiti tuomet, kai sužino apie smurtinę savo tėvo mirtį ir motinos skubotas vedybas, kurias jis laiko išdavyste: „Ji nė mirksniui / Nuo jo neatsitraukdavo, lyg alkis / Malšinamas didėtų vis labiau. / Ir štai po mėnesio... Bet ne, nereikia / Daugiau galvoti apie tai! Menkybe, / Tu vadinesi moteris!.. <...> Ir tai po vieno mėnesio! Nespėjo / Dar veidmainingų ašarų druska / Ant jos vokų paraudusių išnykti, – / Ji išteka. Kokia skuba gėdinga / Taip greitai pult kraujomaišos glėbin! Ne, nieko gero būt iš to negali. / Bet plyšk, širdie, o aš tylėt turiu“³⁵. Šios dvi aplinkybės – tėvo nužudymas ir skubotos motinos vedybos – sąlygoja dvasinę Hamleto mirtį. Todėl galima teigti, kad savo fizinės mirties link Hamletas eina palaiapsniui save naikindamas iš vidaus. Ir aplink vykstantys įvykiai, ir jo paties veiksmai žudo jį, lygiai kaip tai vyksta ir su Skirgaila. Hamletas yra pamažu skaldomas iš vidaus ir kiekviena jo dalis kaskart vis miršta.

Savo fizinės mirties link Hamletas ima eiti paskatintas savo tėvo šmėklos, kuri paprašo jo atkeršyti už jo tėvo mirtį. Toliau einantys danų princo veiksmai gali būti įvardijami kaip žingsniai savigriovos link. Mėginimas atkeršyti yra pagrindinis motyvas, vėliau privedęs jį prie jo žlugimo. Hamletą supa nemažai veidmainių ir neištikimų žmonių, kuriais atsikratydamas jis taip pat save žlugdo. Puikus pavyzdys čia būtų Rozenkranco ir Gildensterno nužudymas. Nors jie nėra visiškai neištikimi Hamletui, bet vykdo kiekvieną Klaudijaus paliepimą, jam pataikauja, todėl pasitaikius progai Hamletas pasmerkia juos, pakeisdamas karaliaus laišką anglams. Panašiai yra ir su Polonijumi, kuris pataikauja karaliui ir taip vis kišasi į Hamleto reikalus. Slapukavimas jį vargina ir

³⁴ Albertas Zalatorius, *Vincas Krėvė: nebaigta monografija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 82

³⁵ Viljamas Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, iš anglų kalbos vertė Aleksys Chruginas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 338-339.

Hamletas ima įtarinėti ir niekinti kone visus jį supančius pilies gyventojus, išskyrus Horacijų. Jis vienintelis žino apie kerštą ir jam netrukdo. Bernardas ir Marcelas irgi yra Hamleto vertinami, tačiau jie yra antraplaniai veikėjai.

Hamletas tampa tragišku herojumi dėl interesų nesuderinamumo ir vidinio konflikto. Jis užsibrėžia tikslą pakeisti tą „sugverusią gadynę“, tačiau šiam tikslui pasiekti jam tenka imtis ir nedorų priemonių, kurios jį stato į vieną lygmenį su jo dėde. Todėl iš vienos pusės Hamletas taip pat tampa neigiamu herojumi, nors jo tikslai ir atrodo kilnūs. Jis mėgina suderinti kerštą ir pasaulio keitimą. Iš čia kyla danų princo ilgi dvejojimai dėl naudojamų priemonių teisingumo. „Iš tiesų jo dėdė įkūnyja giliausią ir labiausiai paslėptą jo paties asmenybės dalį, taigi jis negali jo nužudyti taip pat nenužudęs ir savęs“³⁶. Todėl Hamletas, priėmęs sprendimą atkeršyti, taip pat pasmerkia ir save. Hamletas pyksta ant Klaudijaus ne tik dėl tėvo nužudymo, bet slapčia ir dėl to, kad jis užėmė jo vietą karaliaus soste ir motinos širdyje. Kerštas dėl tėvo nužudymo tampa tarsi pretekstu kartu atkeršyti ir už prieš tai paminėtus dalykus. Taip pat Hamletas mąsto, kad atsikratęs savo dėde jis bent kiek pakeis ir tą neteisingą jį supantį pasaulį. Taip kerštas tampa pagrindiniu danų princo tikslu. Tačiau, kaip jau buvo minėta anksčiau, Hamletas dvejoja, nes suvokia, kad prieš blogį kovodamas blogiu, jis tampa panašus į savo dėdę, kurio jis nekenčia. To jis norėtų išvengti, bet tai yra neįmanoma. Todėl jis dar dvejoja, visais įmanomais būdais mėgina visiškai įsitikinti dėdės kaltumu, kad jo paties kaltė kuo mažiau jį slėgtų. Sunku vienareikšmiškai atsakyti, kodėl Hamletas vis atidėlioja keršto akimirką, nors taip jo trokšta. Čia ir slypi tikroji Hamleto drama. Neveiklumas gali būti analizuojamas kaip atskira Hamleto vidinė problema, jo kova su pačiu savimi.

Keršto atidėliojimas ir motinos skubotų vedybų sukeltas pyktis gali būti siejamas su Edipo kompleksu. Edipo kompleksas tai „Vaiko išgyvenimų struktūra, kuriai būdinga tai, kad vaikas patiria erotinius arba priešiškus jausmus tėvų atžvilgiu“³⁷. Taip Hamleto veiksmus analizavo psichoanalitikai Sigmundas Freudas ir Ernestas Jonesas. Pastarasis teigė, kad Hamleto „nesąmoningus veiksmus stimuliuoja ilgai „užslopintas“ troškimas užimti savo tėvo vietą motinos jausmų pasaulyje, matant, kaip kažkas užkariauja jo vietą lygiai taip, kaip jis kažkada troško tai padaryti“³⁸. Todėl Hamletas dar prieš sužinodamas, kad dėdė nužudė jo tėvą, jau pyksta ant jo, o gal net iš dalies ir pavydi. Taip galima paaiškinti ir stiprų pyktį motinai, kuris drasko danų prinčą iš vidaus. Čia taip pat galima išvelgti ir savotišką dėdės sutapatinimą su tėvu. Klaudijus užėmė Hamleto tėvo vietą taip tapdamas savotiška tėviška figūra. Todėl Hamletui iš dalies sunku jį nužudyti. Alfonsas Nyka-Niliūnas teigė, kad „sprendžiant neveiksmingumo motyvų problemą aiškiai išsiskiria dvi srovės: *subjektyvistinė* ir *objektyvistinė*. Subjektyvistams Hamleto

³⁶ Ernest Jones, „Tragedy and the Mind of the Infant“, *William Shakespeare Hamlet: an authoritative text, intellectual backgrounds, extracts from the sources, essays in criticism*, red. Cyrus Hoy, New York, London: W. W. Norton & Company, 1963, p. 224. (Čia ir kitur versta darbo autorės).

³⁷ Stig Fhanér, *Psichoanalizės žodynas*, Vilnius: Aidai, 2005, p. 49.

³⁸ Ten pat, p. 220.

neveiksmingumo motyvai glūdi jo charakteryje ir yra grynai *vidinio* pobūdžio. <...> Objektyvistai <...> keršto įvykdymo stabdžiu laiko *išorines* kliūtis...³⁹. Psichoanalitikas E. Jonesas be šių dviejų srovių išskiria dar ir trečią, kuri anot jo būtų teisingiausias požiūris į Hamleto keršto nevykdymą. Jis teigė, kad „<...> užduoties prigimtis turi savyje kažką tokio, kas tampa ypač sudėtinga ir bjauru Hamletui“⁴⁰. Psichoanalitikas aiškina, kad Hamletas pats nežino savo bjaurėjimosi kerštu priežasties, nes ji yra pernelyg giliai jo sąmonėje. Todėl jam vis kyla dvejonių, jis vis nori atidėti kerštą, o jo viduje tuo metu vyksta įnirtinga kova, kurios priežasties nežino net pats ją kenčiantis asmuo. Hamleto asmenybėje Edipo kompleksas pasireiškia beveik pačia tikriausia forma: „Neapykanta tėvui, jo mirties troškimas čia pateikiami jau ne baikščiomis užuominomis, švelnumas motinai siejasi su tikslu užvaldyti ją kaip moterį“⁴¹. Šiuo atveju tėvu tampa Klaudijus, kaip jau buvo minėta anksčiau. Kad Hamletas sugeba veikti įrodo tai, kaip jis nedvejodamas nužudo Polonijų ir pasmerkia Rozenkrančą ir Gildensterną. Taigi iš vienos pusės subjektyvistinė teorija nėra teisinga. Tai taip pat pastebėjo ir E. Jonesas. Objektyvistinė teorija taip pat turi spragų, nes Hamletas turėjo ne vieną progą nužudyti Klaudijų ir taip atkeršyti, tačiau to nepadarė. Tuomet lieka mintis, kad giliai Hamleto sąmonėje yra išlikę kažkas, kas neleidžia įgyvendinti užsibrėžto tikslo. Tai jį kankina, bet šių kančių tikrosios priežasties nežino nei pats Hamletas. Šitaip besikankindama jo siela lėtai miršta. Jis suvokia, kad kuo arčiau keršto valanda, tuo arčiau ir jo paties mirties valanda. Gal tas suvokimas irgi yra viena iš priežasčių, verčianti Hamletą susilaikyti nuo šio konkretaus nusikaltimo. Tik greičiausiai tas suvokimas slypi jo sąmonėje ir jis pats negali jo įsisąmoninti. Kitais savo nusikaltimais jis nesibjauri. Hamletas jau įrodė, kad sugeba daug, tačiau šios konkrečios užduoties jis niekaip nesugeba įgyvendinti per visą dramos veiksmą. O kai pabaigoje Hamletas pagaliau pasiekia savo tikslą, viskas tampa ne kiek kerštu, kiek bergždžiu mėginimu save apginti: „<...> V veiksmo pabaigoje [Hamletas] pagaliau nužudo piktadarį grynai impulsyviai, sužinojęs, kad šis yra apnuodijęs jį patį“⁴².

Dramoje galima stebėti du Hamletus. Vienas yra išvalgaus proto, sugebantis taktiškai mąstyti, gal kiek klastingas ir kerštaujantis. Kitas yra kilnus, gailestingas, melancholiškas. Jis tarsi susiskaldo į dvi asmenybes: viena labiau neigiama, o kita – teigiama. Taip Hamleto suvaidinta beprotybė tampa kur kas realesnė, nei iš pirmo yra manoma. Žinoma, vidinis Hamleto dualizmas yra sąlygotas jo viduje vykstančios tragedijos. Neigiama Hamleto pusė atsiskleidžia per įvairius įvykius ir jo priimamus sprendimus. Pavyzdžiui, vienas iš tokių įvykių būtų Ofelijos atstūmimas. Nors anksčiau danų princas ir mylėjo ją, tačiau dabar, po motinos vedybų, jam visos moterys tapo

³⁹ Alfonsas Nyka-Niliūnas, *Temos ir variacijos*, Vilnius: Baltos lankos, p. 435.

⁴⁰ Ernest Jones, „The Oedipus-Complex as An Explanation of Hamlet's Mystery: A Study in Motive“ [žiūrėta 2012-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://shakespeare-navigators.com/jones/jones75.html>>

⁴¹ Sigmund Freud, *Psichoanalizės įvadas*. Paskaitos, Vilnius: Vaga, 2004, p. 305.

⁴² M. Aleksejevas, V. Žirmunskis ir kt., *Užsienio literatūros istorija: ankstyvieji viduramžiai ir renesansas*, Vilnius: Mintis, 1972, p. 404.

bjaurios. Jis jomis šlykštisi, todėl ir Ofelija nukenčia: „<...> kažin ar geresnė už ją [už Gertrūdą] būsianti ir Ofelija, juo labiau, kad Polonijus daro dukterį savo ir Klaudijaus intrigų įrankiu“⁴³. Jis ją atstumia taip įskaudindamas, nors ir ji pati tėvo paklausiusi atsisako Hamleto dėmesio ir dar padeda jį šnipinėti. Žinoma, pagalbą šnipinėjant galima aiškinti Ofelijos naivumu. Ji gerbia savo tėvą, gerbia Danijos karalių, taip pat nori ir padėti Hamletui. Polonijus irgi nusipelnė Hamleto rūstybės, nes padlaižiauja dabartiniam karaliui, Hamleto dėdei, ir yra kliūtis kerštui įvykdyti. Danų princas žino, kad Polonijus seka jį ir padeda jo dėdei regzti intrigas prieš jį. Taip jis ir miršta, besekdamas Hamletą ir slapčia besiklausydamas jo ir jo motinos pokalbio. Hamletas dėl jo nužudymo pernelyg nesielvartauja, tačiau toks nusikaltimas žudo jo dvasią. Žmogžudystė yra nuodėmė, kurią padarė ir Klaudijus, taip šis atvejis kažkuria prasme padaro Hamletą ir jo dėdę panašius. Tai nėra vienintelė mirtis, priklausiusi nuo Hamleto. Jis pražudo ir savo kadaise gerus draugus Rozenkrančą ir Gildensterną. Taigi galima matyti, kad Hamletas savo tikslo, kuris beje irgi nėra labai kilnus, siekia ir nedorais būdais. Kerštas taip pat priklauso Hamleto neigiamai pusei. Jo siekdamas Hamletas po truputį žudo save morališkai, kol galų gale jį įvykdęs pats miršta ne tik vidumi, bet ir fiziškai. Visos Hamleto intrigos ir apsimitinėjimai, motinos engimas taip pat yra jo neigiamos savybės, kurios naikina žmogaus sielą. Čia galima pritaikyti posakį „tikslas pateisina priemones“, nes danų princas keršto, savo tikslo, siekia įvairiausiomis priemonėmis. Taip jis priartina ir savo žlugimą.

Hamletas nėra neigiamas dramos personažas, tačiau taip pat jis nėra ir labai teigiamas, nors pastarųjų savybių jis turi. Dėl tokio bipoliškumo danų princas tampa tragišku herojumi. Būtent per teigiamas savybes Hamletui kyla egzistenciniai klausimai, į kuriuos deja, jis neturi atsakymų. Nors melancholija ir nėra savaimė teigiamas bruožas, tačiau Hamletą ji verčia dvejoti ir sulaiko jo naikinančią galią. Puikus pavyzdys čia būtų garsusis Hamleto monologas „būt ar nebūt“. Čia jis melancholiškai, liūdnai apmąsto mirtį, savižudybę ir tik nežinomybė jį sustabdo nuo tokio žingsnio. Hamleto viduje „kaip ir kiekvienoje galingo nesąmoningo konflikto aukoje, mirties valia yra iš pagrindų stipresnė, nei gyvybės valia, ir jo kova iš tiesų yra ilga, kupina nevilties kova prieš savižudybę kaip mažiausiai toleruojamą problemos sprendimą“⁴⁴. Hamletui kyla vienas iš pagrindinių egzistencinių klausimų – kas bus po mirties. Nežinojimas sulaiko danų prinčą ne tik nuo savižudybės, bet ir nuo daugelio kitų skubotų veiksmų. Pavyzdžiui, Hamletas nenužudė savo dėdės tuomet, kai pastarasis meldėsi, nes jam kilo klausimas, ar jo kerštas nenueis perniek. Juk Klaudijus tuo metu atgailavo už savo nuodėmes ir tuomet gal jam būtų atleista. Būtent tas „gal“ ir sulaiko Hamletą. Jis tiksliai nežino, kas bus Klaudijui mirus tada, kai jis meldžiasi ir atgailauja. Nors Hamletas vadovaujasi krikščionišku (ne tik humanistiniu) mąstymu, jis negali numatyti, kur

⁴³ Dovydas Judelevičius, „Viljamas Šekspyras ir jo kūryba“, Viljamas Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, iš anglų kalbos vertė Aleksys Chruginas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 692.

⁴⁴ Ernest Jones, „The Oedipus-Complex as An Explanation of Hamlet's Mystery: A Study in Motive“ [žiūrėta 2012-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://shakespeare-navigators.com/jones/jones113.html>>

siela nukeliaus po mirties, todėl bijo padaryti klaidą. Ne tik nežinomybė šioje scenoje sulaiko Hamleto ranką. Tai gali būti ir jau prieš tai aptartas keršto atidėliojimas įvairiais įmanomais būdais ir pasiteisinimais. Kita teigiama Hamleto savybė yra tai, kad jis nėra kietaširdis. Jam visgi gaila motinos, jis jai pataria pačiai pasirūpinti savo siela ir neiti į Klaudijaus miegamąjį. Jis vis dėlto nori ją apsaugoti. Judviejų pokalbio metu, kuomet karalienė sušunka, kad Hamletas perkirto pusiau jai širdį, jis atsako jai: „Tad blogąją jos pusę lauk išmeskit / Ir juo skaisčiau gyvenkit su kita“⁴⁵. Tai liudija sūnaus rūpestį savo motina. Jis sugeba bent trumpam pamiršti savo pyktį ir stengiasi jai padėti. Taip pat ir prie Ofelijos kapo, jis pasiduoda emocijoms. Tuomet ima aiškėti, kad Hamletas visgi mylėjo ją. Hamletas yra kilnus, nes sugeba atleisti Laertui. Jis suprato, kad Laertas nėra blogas žmogus ir yra tiesiog apgautas Klaudijaus. Karalius jo pykčiu ir patiklumu naudojasi kaip įrankiu, kuris padės pagaliau atsikratyti Hamleto. Danų princas iš dalies net žavisi Laerto narsa, ryžtu ir veiklumu. Jis nedvejojo ir iš karto puolė keršyti už savo tėvo mirtį. Hamletas tai matė ir pats jaučiasi iš dalies kaltas prieš save ir prieš tėvo šmėklą, kad nesugebėjo taip pasielgti, kaip pasielgė Laertas: „Hamletas nėra nei silpnas, nei bevalis, tik jo veiksmams trūksta barbariškos aistros, kurią atėmė civilizacija“⁴⁶.

Hamletas slepiasi po beprotybės kauke norėdamas paniekinti tuos, kurie jį supykė. Jis ironizuoja, tačiau aplinkiniai to nesupranta ir patiki jo psichologiniu nestabilumu. Bet Hamletas nė pats iki galo nesupranta, kad iš tiesų jis yra linkęs į psichologinį nestabilumą. Remiantis Edipo komplekso teorija, jis nesąmoningai jau seniai troško savo tėvo mirties ir viso motinos dėmesio. Jo vietą užėmus jo dėdei, artimam žmogui, Hamleto viduje ima tarsi kažkas griūti. Jis svyruoja, vykdydamas kerštą, bet pats negali paaiškinti, iš kur ta gaišatis ir vidinis konfliktas. Jau prieš tai išskirtos dvi Hamleto pusės parodo jo nevienalytiškumą. Hamletas nėra didvyris, jis tampa tragišku herojumi, nes pats pilnai nesuvokia, kas dedasi jo viduje. Daugelį sprendimų jam diktuoja pasąmonė. Tačiau negalima vienareikšmiškai teigti, kad Hamletas yra visiškai pamišęs ar visiškai sveikas. „A. C. Bradley Hamleto dvasios būseną vadina melancholija, sukelta visos eilės smūgių (tėvo mirtis, greitas motinos ištekėjimas), veiksmo ir tikslo sąmonę pakeitusia abejojimu žmogiškos veiklos bei egzistencijos prasingumu. J. D. Wilsonui Hamletas yra visiškai sveikas, tik <...> netekęs dvasinės pusiausvyros“⁴⁷. Todėl, jei Hamletas ir yra psichologiškai sutrikęs, tai galima aiškinti Edipo kompleksu. Tuomet darosi aišku, kad labiausiai jo dvasią traumavo greitas motinos ištekėjimas, tai, kad jo vietą užėmė kitas. Toliau gilinantį į Hamleto psichinį nestabilumą, galima stebėti ganėtinai aiškius jo nuotaikų svyravimus. Pirma jis pasirodo kaip liūdnas, melancholiškas, neveiklus ir pasidavęs depresijai. Laikui bėgant ir atsiradus keršto motyvui jis pradeda imtis kokių nors veiksmų, užsidega noru veikti, atkeršyti. Bet planuojant kerštą, ne kartą jo nuotaika vėl

⁴⁵ Viljamas Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, iš anglų kalbos vertė Aleksys Chruginas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 430.

⁴⁶ Alfonsas Nyka-Niliūnas, *Temos ir variacijos*, Vilnius: Baltos lankos, p. 435.

⁴⁷ Ten pat, p. 436.

svyravo nuo pakilumo, veiklumo iki melancholijos ir nesugebėjimo vykdyti jokių planų. Vienu metu jis ką nors veikia ir planuoja, kitu jau nieko nebedaro, tik keikia save už tai, tarsi jis sirgtų bipoliniu sutrikimu. Tokią nuotaikų kaitą galima stebėti antro veiksmo Hamleto monologe, kur jis pirma nieko nedaro, tik keikia save už neveiklumą, o po to, monologo pabaigoje visgi imasi veiksmų: „O aš / Suglebęs, žioplas šiaudadnavis pliuškis, / Dykauju, savo pridermes užmiršęs, / Ir net žodžiu bijau užstot karalių, / Kuriam valdžia ir gyvastis brangioji / Klasingai pagrobta. <...> Na, greičiau, / Į darbą smagenys! <...> Spektaklis bus tie spąstai, į kuriuos / Pagaut karaliaus sąžinę tikiuos“⁴⁸. Šiame monologe aiškiai matomas Hamleto svyravimas, dvejonės, nesugebėjimas veikti, tarsi jis tam neturėtų vidinių jėgų, būtų psichologiškai pavargęs. Jam menkai terūpi jo paties egzistencija, jis neranda prasmės gyventi, todėl ir veikti jam tampa sunku. Hamleto psichologinį nuovargį, jo nuotaikų kaitą sąlygojo tėvo mirtis, motinos ankstyvos vedybos. Taip pat giliai užslopintas motinos meilės ir sosto troškimas, kitaip tariant Edipo kompleksas.

Hamletui tampa sunku priimti Danijos realybę su visomis jos blogybėmis, todėl jis yra nusivylęs gyvenimu. Netekęs tėvo, matydamas motinos skubotumą ir bjaurias dvaro intrigas jo dvasia lėtai merdėja. Jis trokšta mirties, tačiau kartu jos bijo ir niekaip nežino, kaip reikia išsilaisvinti. Hamletas trokšta vidinės ramybės, kurią pasiekti yra neįmanoma, nes aplink jį tvyro per daug blogio ir nuodėmių. Tokia aplinka jam jau tapo svetima, nes Vitenberge, kur jis mokėsi, Hamletas perėmė humanistinę dvasią. Danija jam atrodo visiškai kitokia blogaja prasme ir jo humanistiniai idealai žlunga. Pirma aukštines žmogų ir jo neišmatuojamus gabumus, dabar jis keikia jį ir ironizuoja: „Pasaulio grožis! Visų gyvių pažiba! O kas man jisai – toji dulkių kvintesencija?“⁴⁹ Grįžęs namo Hamletas neranda tų humanizmo apraiškų, kurias regėjo Vitenberge. Priešingai, jis aptinka viduramžių mentaliteto liekanas: kruviną kovą dėl sosto, turtų troškimą, dvaro intrigas, suvaržytą žmogaus dvasią ir laisvę. Visas jo susikurtas pasaulis griūva jam prieš akis. Pamatęs tokią neteisybę jis ima niekinti savo idealus, nebetenka gyvenimo prasmės. Jį ima kamuoti įvairūs klausimai ir jis nesupranta, kodėl tokie dalykai vyksta pasaulyje, o ypač jam artimoje aplinkoje, kuri, anot Hamleto yra „...užžėlęs sodas, / Kur usnys vien ir piktžolės nuodingos / Laisvai keroja“⁵⁰. Šia metafora Hamletas puikiai iliustruoja esamą Danijos situaciją, į kurią jis negali nekreipti dėmesio. Jis prisiima atsakomybę ją pataisyti, tačiau nei pats nežino, kaip tai reiks padaryti. Visa ši neteisybė ir bjaurastis žudo Hamleto dvasią, jis jaučiasi silpnas ir pernelyg mažas šiame pasaulyje. Bet vistiek jis apsisprendžia veikti, stengiasi kažką pakeisti. Pirma jis mėgina tai padaryti vien žodžiais. Prisidengęs beprotybės kauke jis tarsi pamokslauja, ironiškai išsako pastabas, peikia kitų ydas. Iš dalies tai pastebi ir Polonijus: „Nors tai ir beprotystė, bet nuoseklumo

⁴⁸ Viljamas Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, iš anglų kalbos vertė Aleksys Chruginas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 391-392.

⁴⁹ Ten pat p. 381.

⁵⁰ Ten pat p. 338.

jai netrūksta⁵¹. Bet niekas nesigilina į jo išsakytas pastabas manydami, kad tai jo pavargusio proto padarinys. Nors Hamletas ir yra dvysiškai pavargęs, tačiau visi jo sakomi žodžiai yra teisingi ir jis pašąmoningai tikisi, kad kas nors visgi išgirs ir supras jį. Vėliau Hamletas mato, kad viskas, ką jis sako lieka neišgirsta ir nesuprasta, todėl jis ima veikti. Tačiau jis supranta, kad jo veiksmai nėra dori ir galų gale jo laukia atpildas. Taip jis tarsi save paaukvoja dėl geresnės ir švaresnės šalies tapdamas tikrai tragišku herojumi. Hamletas yra linkęs apmąstyti kiekvieną gyvenimo akimirką, nesvarbu, ar ji būtų graži, ar skausminga ir tai savaimė sukelia jo viduje sumaištį ir nerimą. Jis kelia sau tokius klausimus, į kuriuos neįmanoma atsakyti ir tai jį kankina. Hamletas apmąsto gyvenimo ir kiekvienos jo smulkmenos prasmę, jis nori viską išsiaiškinti ir visą sudėtingą žmogaus gyvenimą struktūruoti. Tačiau tai jam nepavyksta ir jis kankinasi nerasdamas atsakymų į iškylančius egzistencinius klausimus.

Tėvo mirtis, motinos skubotos vedybos, aplinkinių žmonių slapukavimas ir intrigos žudo jo dvasią. Hamletas, kenčiantis dvysiškai ir psichologiškai lėtai eina mirties link. Tačiau vienas svarbiausių motyvų, nuvedęs jį į pražūtį būtų kerštas, o kartu ir noras pakeisti visą jį supantį pasaulį. Šie motyvai neišvengiamai veda Hamletą į jo pražūtį. Mėginimas kažką pakeisti ir atpildo troškimas priverčia jį save nužudyti tiek morališkai, tiek ir fiziškai.

2.3. Williamo Shakespeare'o „Hamletas“ ir Vinco Krėvės „Skirgailos“ keliamų egzistencinių problemų palyginimas

Williamo Shakespeare'o „Hamletas“ ir Vinco Krėvės „Skirgailos“ pagrindiniai herojai Hamletas ir Skirgaila, patekę į neigiamų aplinkybių sukurtą, tampa tragiškais herojais. Jie kenčia bausius likimo smūgius ir gyvenimo permainas, taip lėtai eidami savigriovos, dvasinės ir, Hamletas atveju, fizinės mirties link. Galima išskirti kelis aspektus, kurie vienija šiuos herojus ir suteikia jiems tragiškumą:

- kova su visuotiniu blogiu ir noras pakeisti aplinką, kurioje jie gyvena;
- vieatvė;
- psichologinis, dvasinis abiejų herojų nuovargis;
- asmenybės ydos: Skirgailos despotizmas ir Hamletas vidinis dualizmas bei psichologinis nestabilumas;
- kerštas.

Tiek Skirgaila, tiek Hamletas kenčia nuo juos supančios, blogio pritvinkusios aplinkos. Abu herojai trokšta ką nors pakeisti, taip tikėdamiesi bent šiek tiek palengvinti savo egzistenciją. Skirgaila ir Hamletas yra apsupti intrigas rezgančių, slapukaujančių, savanaudiškų individų ir tai

⁵¹ Ten pat p. 377.

jiems kelia dviprasmiškus jausmus ir mintis. Skirgaila negali suprasti to begalinio troškimo užkariauti vis daugiau žemių prisidengus religija. Jis yra sąžiningas vyras ir jo visi veiksmai yra pagrįsti sąžiningumu ir riteriškumu. Jis – tikras karžygys ir tvirta asmenybė, todėl gudrybės jam yra nepriimtinos ir svetimos, tačiau jas jis perpranta. Hamletas yra protinga asmenybė ir giliai mąstantis žmogus, kuris nusivylė savo šalies padėtimi, o ypač savo artimos aplinkos padėtimi. Grįžęs iš mokslų Vitenberge ir pasisėmęs humanistinės dvasios jis randa visiškai kitokią pasaulį, negu matė Vokietijoje ir tai jam nepatinka. Jis randa bjaurų intrigų lizdą, kuris žlugdo jo susikurtus idealus. Abu valdovai – ir Hamletas, ir Skirgaila – visomis įmanomomis priemonėmis mėgina pakeisti aplinką, tačiau vienas žmogus sunkiai ką nors gali pakeisti, kai prieš jį stoja daugybė priešingai nusiteikusių asmenų. Nemažai įtakingų žmonių priešinasi ir Skirgailai, ir Hamletui ir todėl jiems tampa ypatingai sunku įgyvendinti savo siekius. Abu tragedijų personažai siekia ramybės ir taikos, tačiau tai pasiekti jiems jau nuo pat pradžių nėra lemta ir jie tai nesąmoningai suvokia. Šitaip abu herojai yra pasmerkti dvasinėms kančioms. Jie ima nebesuprasti jų supančio pasaulio, nebemato gyvenimo prasmės. Ši užduotis – sunaikinti visuotinį blogį – yra neįmanoma, todėl abu herojai kankinasi. Tiek Skirgaila, tiek Hamletas yra kovojantys personažai, todėl toks bejėgiškumas prieš aplink esantį blogį juos morališkai žudo. Taip abu personažai yra pasmerkti tragiškai pabaigai, nesvarbu, ar jie mirs dvasiškai, ar fiziškai. Nors abu valdovai ir žino, kad jų užduotis yra neįmanoma, jie vis tiek užsispiria ir mėgina pakeisti bent kažką. Kai jiems tai nepavyksta, jie kankinasi, jų dvasia merdėja ir jų egzistencija nebetenka prasmės. Hamletas ir Skirgaila ima mąstyti apie mirtį, tačiau yra pernelyg išdidūs, kad ją pasitiktų anksčiau laiko. Tačiau jie abu nesuvokia, kad eidami prieš gyvenimo tėkmę, priešindamiesi visai santvarkai, jie lėtai save žudo. Visuotinį blogį tą „sugverusią gadinę“ galima laikyti kone visų Hamleto ir Skirgailos problemų ir vidinių kovų priežastimi. Abu herojai lėtai juda savo mirties link ir tai juos verčia daryti būtent pilna ydų ir nuodėmių aplinka, kurią jie bergždžiai stengiasi pakeisti. Viena iš pagrindinių priežasčių, nulemiančių šių herojų su(si)naikinimą yra būtent ši.

Šitaip abu herojai pasmerkia save vienas kitam. Skirgaila ir Hamletas visada veikia vieni. Jie nesirenka jokių padėjėjų. Taip abiem herojams tampa dar sunkiau kovoti su likimo siunčiamais smūgiais ir gyvenimo negandomis. Galima išvelgti nedidelį skirtumą herojų vienas kitam. Skirgaila pasineria į vienvėžį kone absoliučiai. Jis nepriima jokios pagalbos, jokio patarimo ir visiškai atsiskiria nuo jį supančios aplinkos. Vienintelis asmuo, kuriam Skirgaila daugiausia išsipasakoja savo vidinį nerimą ir kylančius klausimus, yra Ona Duonutė. Užsidaręs vienvėžį Skirgaila ieško atsakymo į taip jį kamuojantį klausimą: iš kur tas blogis ir kodėl jis būtent čia? Bet, kaip jau buvo minėta anksčiau, atsakymo jam nelemta rasti. Hamleto vienvėžis yra kiek kitokias. Jis dažnai būna vienas, tačiau visiškai nesišalina žmonių, dažniau pasinaudoja jų pagalba, pavyzdžiui, keliaujančia aktorių trupe tam, kad iki galo įsitikintų dėdės kaltumu. Tačiau svarbiausi dalykai, apie kuriuos

mąsto Hamletas yra išsakomi tik jo monologuose, o tai yra mirtis, jo delsimas atkeršyti galimos priežastys, motinos, o kartu ir moters, problema ir pan. Vienatvė abu herojus žudo. Jie ima nebesuprasti pasaulio. Jie jau yra aukščiau viduramžiško mąstymo, o juos supantis pasaulis dar neevoliucionavo. Todėl jie tampa savotiškais atstumtaisiais, pasmerkti būti nesuprasti ir amžinai vieniši. Vienatvė atsiranda ir dėl nepasitikėjimo kitais. Skirgaila nepasitiki beveik niekuo, o dramos veiksmui einant į pabaigą jis visiškai atsisako bet kokios žmogiškos kompanijos ir jo pasitikėjimas žmonėmis žlunga. Hamletas taip pat nerodo didelio pasitikėjimo aplinkiniais, nebent tik Horacijumi, Marcelu ir Bernardu. Jis žino, kad daugiau dvare negalima pasitikėti niekuo, nes visus vienaip ar kitaip valdo jo dėdė. Vienatvėje abu herojai apmąsto savo būties prasmę, gyvenimo paskirtį ir prieina prie išvados, kad privalo sutvarkyti pasaulį, kuriame gyvena. Tačiau kartu jie supranta, kad tai padaryti yra neįmanoma, todėl tiek Skirgaila, tiek Hamletas kenčia ir nemato gyvenimo prasmės. Taip jie tampa tragiškais herojais.

Dėl nuolatinės vienatvės ir suvokimo, kad nieko pakeisti negalima, Skirgaila ir Hamletas ima kęsti psichologinį nuovargį. Herojai sunkiai pritampa jų principams prieštaraujančiame pasaulyje, kankinasi ir taip kartu jie miršta. Juos slegia nuolatinė įtampa. Skirgailai tenka laviruoti tarp dviejų priešiška nusiteikusių pusių – vokiečių ir lenkų – tam, kad Lietuva liktų laisva ir nepriklausoma. Jis jau paaukoko jos religiją, taip sudrebines etinius šalies pamatus. Skirgaila Lietuvos ar net menkiausio jos ploto atiduoti nenori, todėl kartu jam tenka ginti savo šalį ir nuo tiesioginių puldinėjimų. Mėginimas išsisukti nuo nepageidaujamų svečių pilyje, nuolatinės kovos ir pastangos išsaugoti Lietuvos laisvę, sunkūs santykiai su Ona Duonute vargina Skirgailą ir jis silpsta ne tik fiziškai, bet ir dvasiškai. Skirgaila sunkiai gali pakelti tokią įtampą, todėl jis dažnai geria, yra niūrus ir piktas. Hamletą psichologinis nuovargis ima kamuoti po tėvo mirties, motinos skubotų vedybų, dėl dvare vykstančių intrigų. Kitaip tariant, po visų jį vienu metu užgriuvusių problemų. Jis jaučia, kad negali čia pritapti. Labiausiai Hamletą vargina keršto planavimas ir nuolatinis apsimetinėjimas, kad jis dvasiškai serga. Tačiau jis ir taip yra psichologiškai išvargęs, todėl jo suvaidintai beprotystei tai suteikia realistiškumo. Hamletą vis kankina mintys apie motiną. Remiantis Edipo komplekso teorija, jis troško vietos jos širdyje, kurią užėmė dėdė ir tai jį kankina. Taip Hamletas silpsta psichologiškai, jam sunkiai sekasi planuoti kerštą, jis pamažu miršta iš vidaus. Abiejų herojų dvasinį nuovargį sąlygoja ir juos kankinantys klausimai, neturintys atsakymų. Hamletas apmąsto mirtį, kas bus po jos ir tik nežinomybė sulaiko jį nuo savižudybės. Tai puikus įrodymas, kad jis yra dvasiškai nusilpęs ir nebemato gyvenimo prasmės. Vienintelė prasme gyventi jam tampa keršto įvykdymas ir blogio pašalinimas tokiu būdu. Skirgaila taip pat mąsto apie mirtį, tačiau labiausiai jį kamuoja klausimas, kodėl aplink tiek daug korupcijos ir nesąžiningumo. Jam neduoda ramybės ir religinis klausimas – jei dievas vienas ir nesvarbu, kaip jį vadinsi, tai kodėl dėl jo yra kariaujama, miršta daug nekaltų žmonių, yra pavergiamos žemės ir naikinamos ištisos

valstybės. Skirgaila nemato tame prasmės, todėl jam ir visas gyvenimas netenka prasmės. Iš šių pavyzdžių aiškiai matosi, kad dvasinis nuovargis žlugdo abu dramų herojus, taip lėtai vesdamas juos savigriovos keliu.

Asmenybės ydos taip pat yra bendras bruožas, kuris veda Skirgailą ir Hamletą į jų mirtį. Pagrindinė Skirgailos yda yra jo despotizmas ir nepalenkiamumas. Jis yra kieto charakterio veikėjas, todėl jam yra neįmanoma pritapti jį supančioje aplinkoje. Jis principingas ir sąžiningas ir negali pritarti aplink jį egzistuojančiam blogiui. Skirgaila despotiškai elgiasi su visais aplink jį esančiais žmonėmis ir tai kenkia jo dvasinei būklei. Hamletas yra bipoliškas, psichologiškai šiek tiek nestabilus, susiskaldęs iš vidaus ir tai žlugdo jo dvasią. Abu šiuos veikėjus galėtų sieti žiaurumas. Skirgaila nesigaili savo priešų. Taip pat jis gali būti žiaurus ir su jam artimais ar nekaltais žmonėmis. Pavyzdžiui, per prievartą įkalinę Lydos kunigaikštę jis pasiulgia žiauriai ir despotiškai, taip kankindamas ne tik ją, bet kartu ir save, nors to jis gal ir nesuvokia. Jis žiauriai ir šiurkščiai pasiulgia su Ona Duonute per prievartą ją vedęs. Tokį savo veiksma jis motyvuoja nenoru skaldyti savo šalies. Todėl galima teigti, kad jis, kaip ir Hamletas, savo tikslų siekia bet kokiomis priemonėmis. Hamleto žiaurumas pasireiškia pykčiu motinai, Ofelijos atstūmimu, Polonijaus, Rozenkranco ir Gildensterno, galų gale Klaudijaus nužudymu. Jo keršto troškimas verčia jį imtis bet kokių priemonių, net ir pačių žiauriausių. Hamletas savo žiaurumą atskleidžia ir per santykius su savo motina. Jis negali jai atleisti skubotų vedybų, ją engia ir žiauriai su ja kalba. Elgdamasis žiauriai jis kartu kankina ir save, lėtai naikina save iš vidaus. Šiaip jau Hamletas nėra žiaurios prigimties, tačiau jį taip elgtis priverčia aplinkybės ir nuodėminga aplinka, kurioje jis, pats to nenorėdamas, atsiduria. Norėdamas ką nors pakeisti jis neranda kito kelio. Abu herojai suvokia savo padėties beviltiškumą, jie tiki, kad yra šiame pasaulyje tam, kad ką nors pakeistų, tačiau kartu ir žino, kad tai įvykdyti yra neįmanoma. Nepaisant to jie abu stengiasi ir tai juos padaro tragiškais herojais.

Paskutinė savybė, kuri sieja abu dramų herojus yra keršto troškimas. Per kerštą labiausiai pasireiškia jų žiaurumas. Lyginant abiejų herojų kerštą, galima teigti, kad Skirgailos kerštas yra žiauresnis ir impulsyvesnis. Skirgaila nusprendžia riteriui Keleriui atkeršyti tik dramų pabaigoje, kai Ona Duonutė pasirenka jį, o ne Skirgailą. Palankiai susiklosčius aplinkybėms Skirgaila visiškai nedvejoja ir pakasdina Kelerį gyvą taip visiškai sunaikindamas savo žmogiškumą ir pasišalina iš veiksmo morališkai miręs. Nusivylęs gyvenimu ir jo vertybėmis, netekęs autoritetų ir pagarbos žmogui jis lemiamą akimirką visiškai nesudvejoja ir net nepamąsto apie pasekmes jo sielai. Skirgailai jau neberūpi jo paties gyvenimas, todėl jis jau nebemąsto apie sau daromą žalą. Dramos sceną Skirgaila palieka nugalėtas nepaisant to, kad atkeršyjo ir taip teoriškai buvo pranašesnis už savo priešininką. Hamleto kerštas yra paprastesnis, ne toks žiaurus ir nekilęs impulsyviai. Visą dramų veiksma jis planavo šią akimirką, tačiau ji vis vien nebuvo tokia, kokios jis norėjo. Hamleto

kerštas tapo labiau savigny nos veiksmu, atsakas į jam padarytą neatitaisomą žalą – nunuodijimą. Bet galima teigti, kad Hamletas nuo pat pradžių giliai širdyje suvokė, kad neišsikapstys iš šios situacijos gyvas. Šitaip, nepasukęs kitu keliu, jis pats save nužudo. Tačiau jam tai mažai rūpi, nes jis pats nebetiki gyvenimo prasme ir netgi beviltiškai sušunka, kodėl dievas uždraudė savižudybę. Jo manymu, tuomet viskas būtų lengviau. Bet nežinomybės baimė ir jo charakterio tvirtumas neleidžia jam šitaip visko pabaigti. Bent jau kol neatkeršyjo. Kerštas yra nuodėmė, todėl abiem dramų herojams ji tampa pražūtimi.

Tarp analizuojamų dramų herojų yra ir skirtumų. Hamleto vidinės kančios ir tragizmo kilmė skiriasi nuo Skirgailos. Hamletas kenčia dėl asmeniniame gyvenime atsiradusių netekčių, stiprių emocinių smūgių, problemų. Jį supančio pasaulio bjaurumą jis pamato tik per asmeninę tragediją, tik per ją nustoja tikėti humanizmo idėja, kad žmogus yra nepaprastas kūrinys. Po patirtų sukrėtimų Hamletui žmogus tampa tik dulkių kvintesencija. Priešinga yra Skirgailos vidinės kančios ir tragizmo kilmė. Krėvės valdovas kenčia dėl vykstančių didelių kataklizmų, ne dėl mažų problemų. Panašiai mano ir Kostas Ostrauskas, sakydamas, kad „Krėvė sėmėsi medžiagą iš didelių epochinių istorijos pervartų, bet ne šiaip sau kokių nors praeityje buvusių pasitumdymų“⁵². Dideli valstybės pasikeitimai, kurie priklauso nuo Skirgailos priimamų sprendimų sukelia jo viduje kančią, nes „Skirgailai nepavyksta suderinti politiko pragmatiškumo su riterišku bekompromisiškumu“⁵³. Iš čia kyla valdovo tragiškumas. Dar vienas Skirgailos ir Hamleto skirtumas yra tas, kad Hamletas savo veiksmus šaltai ir logiškai apmąsto, jis neveikia impulsyviai, o Skirgailos prigimtis, kaip jau minėta anksčiau, yra kario, jis riteriškai atviras ir kilnus. Iš Hamleto tragiškumo kyla jo šaltas apskaičiavimas, o Skirgailai yra atvirkščiai – iš jo priimto logiško ir diplomatiško sprendimo kyla jo tragiškumas ir kančia.

Tarp Hamleto ir Skirgailos vidinio tragizmo yra ir panašumų. Abu valdovai jaučia stiprią moters įtaką. Skirgaila pirma prievarta veda Oną Duonutę vien tik dėl politinių sumetimų (čia vėl pasirodo valdovo mėginimas apskaičiuotai ir politiškai veikti), tačiau jo prigimtis yra ne tokia. Prievarta jis veda todėl, kad jam diplomatiškai nepavyksta susitarti su Ona Duonute, ji atsisakydama išprovokuoja Skirgailos pyktį, todėl aistros pagautas jis ją veda prieš jos valią. Čia pasireiškia Skirgailos dvilypumas ir iš to kylanti kančia. Jis pats sako, kad nori gero, bet nemoka to pasiekti. Jis vėliau grįžta pas savo žmoną, bet jau kaip žmogus, o ne valdovas. Jis suprato, kad negali veikti kaip politikas, tai veiks kaip žmogus, kuris staiga pajuto, kad jam reikia moteriškos šilumos. Tačiau prievartą vedęs Oną jis nepelnė jos palankumo, ji atsisako Skirgailos draugystės ir būti jo teisėta žmona. Taip ji vėl išprovokuoja valdovo pyktį, vidinę kančią ir jis čia ima veikti jau

⁵² Kostas Ostrauskas, „Vincio Krėvės kūrybinis veržlumas. Tematikos ir žanro reikšmė jo kūryboje“, *Lituanistikos darbai*, Nr. 5, Čikaga: Lituanistikos instituto leidykla, 1986, p. 12.

⁵³ Bronius Vaškelis, „Krėvės „Skirgailos“ dramatiškumas ir tragiškumas“, *Lituanistikos darbai*, Nr. 5, Čikaga: Lituanistikos instituto leidykla, 1986, p. 39.

kaip karys, prižadėdamas atkeršyti savo konkurentui vokiečių riteriui Keleriui. Taip visoje dramoje ir Skirgailos tragiškume, kaip pastebėjo B. Vaškelis, galima išskirti tris valdovo puses ar asmenybes: Skirgailos-valdovo, Skirgailos-žmogaus, Skirgailos-kario. Jau vien per santykį su Ona Duonute galima išvelgti visas šias jo puses⁵⁴.

Hamletui įtaką daro net dvi moterys. Tai jo motina Gertrūda ir mylimoji Ofelija. Jo motina (kaip ir tėvo mirtis) yra Hamleto tragiškumo savotiška pradžia. Gertrūdos skubotos vedybos su Klaudijumi Hamletui yra išdavystė, todėl pagal savo motiną jis ima vertinti ir Ofeliją. Jam moterys ima atrodyti silpnos ir veidmainės. Galima manyti, kad Hamletas savo motinos elgesį traktuoja kaip gėdingą ir neleistiną, tačiau čia galima išžiūrėti ir Edipo kompleksą. Tuomet darosi aiškiau, kodėl Hamletas taip stipriai sureaguoja į ankstyvas savo motinos vestuves su jo dėde. Aiškus tampa ir staigus jausmų Ofelijai atšalimas. Jei jau motina negali pateisinti lūkesčių kaip moteris, kodėl kitos turėtų būti geresnės. Šitokia moterų įtaka leidžia atsiskleisti daugialypiam Hamleto charakteriui. Jo vidinis tragiškumas kyla ne tik dėl neįgyvendinamo noro atkeršyti ir kartu pakeisti visos šalies ar net pasaulio santvarką, bet ir dėl daugiaprasmių jausmų dviems jo moterims.

Ryški abiejuose kūrinuose egzistencinė būties problema. „Hamlete“ ji išryškėja garsiajame Hamleto monologe „būt ar nebūt“. Ten yra svarstoma: nutraukti savo gyvenimą ar gyventi kančioje, ir tik nežinomybė sulaiko nuo konkretaus veiksmo. Buvimas šiame pasaulyje kelia skausmą ir to suvokimas yra tragiškumo sąlyga. Savotišką „būt ar nebūt“ „Skirgailoje“ savo straipsnyje pastebėjo Bronius Vaškelis: „Dramos centre yra lietuvių dilema: pasilikti krikščionimis ir viltis, kad tauta nepražus, ar grįžti į pagonybę. Tačiau tą lemtingą sprendimą turi padaryti ne tauta, o Lietuvos valdovas Skirgaila“⁵⁵. Čia taip pat iškyla klausimas, ar pasirinkti tam tikrą savižudybės formą, t. y. likti pagonybėje ir anksčiau ar vėliau būti nukariautiems, taigi netekti ir lietuviškumo, ar gyventi kaip krikščionims, bet dėl to kentėti. Iš egzistencinės būties problemos abiejuose kūrinuose taip pat išsivysto tragiškumas. Dėl nežinomybės abiemis valdovas yra sunku apsispręsti koku keliu eiti, iš čia kyla vidinis konfliktas ir susiskaldymas.

Galima matyti, kad abu dramų herojai turi ne tik skirtumų, bet ir nemažai panašumų. Abu jie yra tragiški herojai, abu kenčia dėl blogio, esančio jų aplinkoje, abu yra vieniši ir kerštauja. Hamletą ir Skirgailą taip pat sieja ir moterų problema. Skirgaila niekaip negali į savo pusę palenkti Onos Duonutės, o Hamletas negali savo motinai atleisti skubotų vedybų. Taigi, šių dviejų herojų mirtis, aplinkos veiksniai ir jų pačių sprendimai paverčia juos tragiškais herojais, kenčiančiais dvasiškai.

⁵⁴ Bronius Vaškelis, „Krėvės „Skirgailos“ dramatiškumas ir tragiškumas“, *Lituanistikos darbai*, Nr. 5, Čikaga: Lituanistikos instituto leidykla, 1986, p. 38.

⁵⁵ Ten pat, p. 34.

III. IŠVADOS

Išanalizavus Williama Shakespeare'o „Hamletą“ ir Vinco Krėvės „Skirgailą“ galima teigti, kad abiejuose kūrinuose aiškiai jaučiamas mirties motyvas. Darbe buvo mėginama atskleisti, kokiais būdais šių dramų pagrindiniai herojai Hamletas ir Skirgaila miršta, kas juos priveda prie mirties, kokie aspektai padaro juos tragiškais herojais. Be to, įvade teoriškai aptarta ir mirties koncepcija.

Kalbant apie mirtį, galima teigti, kad mirties savoka yra daugialypė. Ji gali būti ir fizinė ir dvasinė, ji žmogaus gali būti suprasta objektyviai ir subjektyviai. Taip pat galimos ir kelios mąstymo apie mirtį tradicijos, priklausomai nuo to, ar yra tikima nemirtinga žmogaus dalimi, ar ne.

Analizuojant V. Krėvės „Skirgailą“ galima išskirti du priežastinius sluoksnius, dėl kurių dramos herojus, Lietuvos valdovas Skirgaila dėsningai pasiekia savo dvasinę mirtį:

- išorinių priežasčių vedamas;
- dėl įvairių vidinių priežasčių.

Prie išorinių priežasčių galima priskirti religijų sankirtą. Skirgaila įvedė krikščionybę tam, kad išsaugotų šalį, tačiau gyventojai neatsisako pagonybės. Ir paties Skirgailos viduje vyksta kova, jis taip pat nėra pasiruošęs priimti krikščionybės. Kita priežastis – visuotinio blogio problema. Skirgaila negali su tuo susitaikyti ir mėgina įvairiais būdais jam priešintis, tačiau tai tampa bergždžia kova. Taip Skirgaila tampa tragišku herojumi, nes jo kova primena Sizifo akmenų ridenimą. Dar viena jo dvasinės mirties priežastis yra pralaimėta kova prieš Vytautą. Tame mūšyje jį išdavė dalis jo vyrų ir taip buvo suduotas stiprus smūgis valdovo pasitikėjimui. Šią problemą paaštrino melaginga žinia apie vaidilos Stardo krikštą. Po jos Skirgaila visiškai praranda pasitikėjimą žmonėmis. Kita priežastis, dėl ko lėtai miršta valdovo dvasia yra Onos Duonutės atstūmimas. Ji Skirgailai ėmė patikti, tačiau jis jai buvo šiurkštus ir naudojo prievartą, todėl kunigaikštystė nusigrėžė nuo jo ir pasirinko vokiečių riterių Kelerių. Skirgailą iš vidaus drasko ir tai, kad jam niekaip neišeina suderinti savo politinio darbo, t.y. valdovo pareigų su asmeniniais principais. Jis nemoka veidmainiauti, kaip tai daro kiti politikai, ir tam nepritaria, tačiau dažnai jam tenka rinktis – ar imtis gudrumo, ar sąžiningumo. Tokiose situacijose visuomet nugalė Skirgailos vyriška garbė, dėl ko kenčia jis ir jo šalis. Aplinkinių veidmainystė ir noras užkariauti Lietuvą taip pat veda Skirgailą į jo pražūtį.

Skirgaila eina link dvasinės mirties ir dėl savo kaltės. Visų pirma dėl to, kad nusprendžia atkeršyti riteriui Keleriui. Taip jis padaro žiaurų nusikaltimą, po kurio jo dvasia miršta galutinai. Skirgailą taip pat žudo ir jo asmenybės ydos (despotizmas), vienatvė, girtuoklystė. Šie aspektai irgi prisideda prie valdovo mirties.

Analizuojant W. Shakespeare'o „Hamletą“ išsiskiria dvi herojaus mirties rūšys: dvasinė ir fizinė. Pirmiausia Hamletas miršta dvasiškai, t.y. patiria dvasinį virsmą, po kurio jis „naująjį“ save ir toliau naikina, kol galų gale miršta ir fiziškai. Dvasinė mirtis arba virsmas įvyksta tuomet, kai jis sužino apie smurtinę savo tėvo mirtį ir skubotas motinos vedybas. Toliau, prisiekęs atkeršyti, Hamletas lėtai bet nenumaldomai artėja prie savo fizinės mirties. Jo dvasia nyksta su kiekvienu blogu jo poelgiu (Rozenkranco, Gildensterno ir Polonijaus nužudymu), kol galų gale jis atkeršija savo dėdei, taip pat ją nužudydamas. Hamletą taip pat kankina psichologinis nuovargis, Edipo kompleksas. Jis atidėlioja kerštą, taip pats save dar labiau vargindamas. O kai galų gale ateina ta akimirka, kai jis nužudo Klaudijų, ji atrodo tarsi netikra. Hamleto kerštas labiau primena savigyną. Taip yra parodyta, kad kerštas laimės neatneša, ir pabaigoje Hamletas žūsta. Pirmą mirštant dvasiškai, jis pasirinko sau naują gyvenimo kelią, kuris jį nuvedė į greitą fizinę mirtį. Galima teigti, kad Hamletas savotiškai nusižudė, tik labai lėtai. Taip Hamletas taip pat tampa tragišku herojumi.

Lyginant abi dramas galima rasti nemažai panašumų. Išskiriami tokie aspektai, kurie nulėmė abiejų dramų herojų mirtis:

- kova su visuotiniu blogiu ir noras pakeisti aplinką, kurioje jie gyvena;
- vienatvė;
- psichologinis, dvasinis abiejų herojų nuovargis;
- asmenybės ydos: Skirgailos despotizmas ir Hamleto vidinis dualizmas bei psichologinis nestabilumas;
- kerštas.

Be mirties, kerštas turbūt yra svarbiausias ir labiausiai abi dramas jungiantis motyvas. Herojai skiriasi tuo, kad Skirgaila dramos pabaigoje lieka gyvas (fiziškai), o Hamletas miršta fiziškai. Taip pat skiriasi jų santykis su moterimis. Po skubotų motinos vedybų, Hamletas ima jas niekinti. Skirgaila, atvirkščiai, artimiau pažinęs Oną Duonutę, ima jausti jai šiltus jausmus, nors to jis ir neparodo. Moterų problema kartu juos ir sieja. Hamletas negali atleisti savo motinai, o Skirgaila negali į savo pusę palenkti Onos Duonutės. Abu herojai dėl savo poelgių ir aplinkos veiksmų yra tragiški, jie apmąsto savo būtį ir mirtį, stengiasi kovoti su blogiu, nors žino, kad tai kova be pergalės, yra vieniši ir nepasitikintys, o svarbiausia – abu atkeršiję miršta.

EGZISTENCINĖS ŽMOGAUS PROBLEMOS WILLIAMO SHAKESPEARE'Ų „HAMLETE“ IR VINCO KRĖVĖS „SKIRGAILOJE“: LYGINAMASIS TYRIMAS

IV. SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: *Williamas Shakespeare'as, Vincas Krėvė, Hamletas, Skirgaila, drama, lyginimas, valdovas, mirtis, tragiškumas, egzistencija.*

Baigiamojo bakalauro darbo tema yra „Egzistencinės žmogaus problemos Williamo Shakespeare'ų „Hamlete“ ir Vinco Krėvės „Skirgailoje“: lyginamasis tyrimas“. Darbe yra analizuojamos su žmogaus būtimi susijusios problemos ir kaip jos sąlygoja pagrindinių dramų herojų tragiškumą ir mirtį. Išanalizavus šias problemas toliau jos yra lyginamos tarpusavyje, t.y., kas yra panašaus tarp dramų herojų Hamleto ir Skirgailos ir kuo jie skiriasi.

Šio lyginamojo tyrimo objektas yra dramų herojų Hamleto ir Skirgailos egzistencinės problemos, jų tragiškumas ir kelias į mirtį.

Darbo tikslas yra išanalizuoti ir palyginti dramų pagrindinius herojus – Hamletą ir Skirgailą – jų egzistencines problemas, mirties priežastis, tragiškumą bei paaiškinti, kuo herojai panašūs ir kuo skiriasi.

Darbo uždaviniai yra teoriškai aptarti mirties sąvoką, kokios priežastys lemia Hamleto ir Skirgailos mirtį, kodėl jie yra vadinami tragiškais herojais, juos palyginti.

Abu dramų herojai panašūs tuo, kad abu miršta, skiriasi tik jų mirties formas. Skirgaila miršta tik dvasiškai, kitaip tariant išgyvena dvasinį virsmą, po kurio jau nebeaišku, koks jis tampa ir ar jis gali egzistuoti jį sugniuždžiusioj visuomenėj. Hamletas pirma miršta dvasiškai. Šis virsmas leidžia jam pasirinkti keršto kelią, kuris jį nuveda į ankstyvą fizinę mirtį. Atkeršiję ir Hamletas, ir Skirgaila pasiekia savo gyvenimo galą. Jie taip pat panašūs savo vienatve ir nepsitikėjimu, kas padaro juos tragiškais herojais.

Skiriasi herojai savo tragizmo kilme. Hamletas tampa tragišku herojumi dėl jo šeimoje vykstančių tragedijų. Jo artima aplinka tampa jo tragiškumo ir mirties priežastimi. Skirgaila tampa tragišku herojumi dėl didelių visuomeninių kataklizmų. Jį kaip valdovą žlugdo ne tik asmeniniai, bet ir tarpvalstybiniai santykiai. Polika per daug giliai įsuka Lietuvos valdovą, ir jis, būdamas sąžiningas karžygys, neišgyvena suktoj ir korumpuotoj aplinkoj.

Mirtis yra pagrindinė šio darbo problematika ir ašis, todėl jo analizės ir lyginimo centre – Hamleto ir Skirgailos kelias į mirtį.

THE PROBLEMS OF HUMAN EXISTENCE IN WILLIAM SHAKESPEARE'S „HAMLET“
AND VINCAS KRÈVÈ „SKIRGAILA

V. SUMMARY

Keywords: *William Shakespeare, Vincas Krèvè, Hamlet, Skirgaila, drama, comparison, the lord, the death, tragedy, existence.*

The topic of the final Bachelor's degree work is “The Problems of Human Existence in William Shakespeare's „Hamlet“ and Vincas Krèvè „Skirgaila“: Comparative Research“. The work analyses problems, linked with the existence of human beings and their effect on the tragedy and death of the main heroes of dramas. After analysis of these problems, dramas are further compared, i.e. similarities and differences are observed between Hamlet and Skirgaila in these dramas.

Object of this comparative analysis is existential problems of heroes of dramas Hamlet and Skirgaila as well as their tragedies and ways to death.

The aim of the work is to analyse and to compare the main heroes – Hamlet and Skirgaila, their existential problems, causes of death, tragedy and to explain similarities and differences between them.

Tasks of the work are to discuss the concept of the death theoretically, as well as causes of Hamlet's and Skirgaila's deaths, to compare them, to find out why they are treated as tragic heroes.

Heroes of both dramas are similar by the fact that they both die, just the form of the death is different. Skirgaila dies spiritually, i.e. he feels the spiritual transformation, after which it is unclear what he becomes and if he can exist in this destructive society. Hamlet firstly dies spiritually too. This transformation suggests him the way for the revenge, which leads to the early physical death. The revenge of Hamlet and Skirgaila affects the end of their lives. They are also similar by their loneliness and distrust; this makes them the tragic heroes.

Heroes are different by the cause of their tragedy. Hamlet becomes the tragic hero because of tragedies in his own family. His close environment leads him to his tragedy and causes death. Skirgaila becomes the tragic hero because of the cataclysms in the society. He, as the lord, is destructed by relations between countries. The politics involves the Lithuanian lord too deeply and therefore he, being honest warrior, cannot survive in the corrupted environment.

The death is the main problem of the current work and therefore the centre of its analysis and comparison – the way of Skirgaila and Hamlet to the death.

VI. LITERATŪRA

1. Vincas Krėvė, *Skirgaila: keturių dalių istorijos drama iš senovės lietuvių gyvenimo*, Vilnius: Baltos lankos, 1995, 146 p.
2. Viljamas Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, iš anglų kalbos vertė Aleksys Chruginas, Vilnius: Vaga, 1986, 720 p.
3. M. Aleksejevas, V. Žirmunskis ir kt., *Užsienio literatūros istorija: ankstyvieji viduramžiai ir renesansas*, Vilnius: Mintis, 1972, 432 p.
4. Agnė Budriūnaitė, *Meilės ir mirties dialektika*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, 240 p.
5. Albert Camus, *Sizifo mitas*, Vilnius: Baltos lankos, 2006, 166 p.
6. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, 968 p.
7. Stig Fhanér, *Psichoanalizės žodynas*, Vilnius: Aidai, 2005, 303 p.
8. Sigmund Freud, *Psichoanalizės įvadas. Paskaitos*, Vilnius: Vaga, 2004, 426 p.
9. Jonas Grinius, *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, T. 1, Roma: Lietuvių Katalikų mokslo akademija, 1973, 407 p.
10. Dovydas Judelevičius, „Viljamas Šekspyras ir jo kūryba“, Viljamas Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, iš anglų kalbos vertė Aleksys Chruginas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 687-695.
11. Nijolė Vaičiulėnaitė-Kašelionienė, *Komparatyvistikos pagrindai: mokomoji knyga filologijos studentams*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006, 48 p.
12. Jonas Lankutis, *Lietuvių dramaturgijos tyrinėjimai*, Vilnius: Vaga, 1988, 674 p.
13. David G. Myers, *Psichologija*, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000, 816 p.
14. Alfonsas Nyka-Niliūnas, *Temos ir variacijos*, Vilnius: Baltos lankos, 461 p.
15. Kostas Ostrauskas, „Vincas Krėvės kūrybinis veržlumas. Tematikos ir žanro reikšmė jo kūryboje“, *Lituanistikos darbai*, Nr. 5, Čikaga: Lituanistikos instituto leidykla, 1986, p. 7-17.
16. Reda Pabarčienė, *Kurianti priklausomybė: lyginamieji lietuvių dramos klasikos tyrinėjimai*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010, 216 p.
17. *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2003, 792 p.
18. Bronius Vaškelis, „Krėvės „Skirgailos“ dramatiškumas ir tragiškumas“, *Lituanistikos darbai*, Nr. 5, Čikaga: Lituanistikos instituto leidykla, 1986, p. 31-44.
19. Albertas Zalatorius, *Vincas Krėvė: nebaigta monografija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, 532 p.

20. Ernest Jones, „The Oedipus-Complex as An Explanation of Hamlet's Mystery: A Study in Motive“ [žiūrēta 2012-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://shakespeare-navigators.com/jones/jones75.html>>

21. Ernest Jones, „Tragedy and the Mind of the Infant“, *William Shakespeare Hamlet: an authoritative text, intellectual backgrounds, extracts from the sources, essays in criticism*, red. Cyrus Hoy, New York, London: W. W. Norton & Company, 1963, 272 p.

VII. ANOTACIJA

Salvija Dargytė, *Egzistencinės žmogaus problemos Williama Shakespeare'o „Hamlete“ ir Vinco Krėvės „Skirgailoje“: lyginamasis tyrimas. Bakalauro darbas, vadovė lekt. Vyda Bajarūnienė, Šiaulių universitetas, Literatūros istorijos ir teorijos katedra, 2012, 32 p.*

VIII. ANNOTATION

Salvija Dargytė, *The Problems of Human Existence in William Shakespeare's „Hamlet“ and Vincas Krėvė „Skirgaila“: Comparative Research. Bachelor Thesis, academic adviser lect. Vyda Bajarūnienė, Šiauliai University, Department of History and Theory of Literature, 2012, 32 p.*